

PATVIRTINTA

Mykolo Romerio universiteto Senato
2016 m. birželio 30 d. nutarimu

Nr. 1SN-57

(Mykolo Romerio universiteto Senato
2018 m. balandžio 19 d.

nutarimo 1SN-31 redakcija)

2016-2020 M. MOKSLO PROGRAMA

GYVENIMO KOKYBĖS GERINIMAS IR UŽIMTUMO GALIMYBIŲ DIDINIMAS

Vilnius, 2018

TURINYS

I. ANALITINĖ APŽVALGA	3
II. TIKSLAS, TEMOS, UŽDAVINIAI, ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS, LAUKIAMAI KOKYBINIAI REZULTATAI	25
III. LAUKIAMAI KIEKYBINIAI REZULTATAI	41
IV. GALIMAS BENDRADARBIAVIMAS SU KITOMIS INSTITUCIJOMIS.....	44

MOKSLO PROGRAMĄ ĮGYVENDINA:

Ekonomikos ir verslo fakultetas
Edukologijos ir socialinio darbo institutas
Psichologijos institutas
Gyvenimo kokybės laboratorija
Lyčių tyrimų laboratorija
Psichologinės gerovės laboratorija
Aplinkos psichologijos tyrimų centras
Sociologinių tyrimų laboratorija
Mokymosi visą gyvenimą laboratorija

MOKSLO PROGRAMA PARENGTA IR 2018 M. ATNAUJINTA REMIANTIS:

- Europos Sąjungos strategija „Europa 2020“
- Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“
- XVII Vyriausybės programa
- 2014–2020 m. nacionalinės pažangos programa
- Valstybinė studijų, mokslinių tyrimų ir eksperimentinės (socialinės, kultūrinės) plėtros 2013–2020 m. plėtros programa
- Lietuvos mokslo ir inovacijų politikos kaitos gairės, 2016 m.
- LR Seimo priimtame Valstybinių universitetų tinklo optimizavimo planas, 2017 m.
- Europos Komisija. Atnaujinta ES aukštojo mokslo darbotvarkė, 2017 m.
- Europos Komisija. Nauja Europos įgūdžių darbotvarkė, 2016 m.
- Europos Komisija. 2017 m. struktūrinių reformų pažangos vertinimas, 2017 m.
- EBPO. Nacionalinių švietimo politikų apžvalga - Švietimas Lietuvoje, 2017
- EBPO. Švietimo apžvalga 2017, EBPO indikatoriai
- EBPO. Lietuvos ekonominė apžvalga, 2016 m.
- JTO tvarios plėtros tikslai.

I. ANALITINĖ APŽVALGA

1. Mokslo programos „Gyvenimo kokybės gerinimas ir užimtumo galimybių didinimas“ paskirtis – kompleksiškai atlikti tyrimus, susijusius su gyvenimo kokybės gerinimu ir užimtumo didinimu.

Pastaruoju metu Europoje ir pasaulyje sustiprėjo nusivylimas universaliais monetariniais metodais, grįstais pinigų ir fiskalinės politikos prioritetais. Keičiasi ir ekonomikos paradigma – radikali liberalioji Vašingtono konsensuso doktrina labai aštriai kritikuojama pasaulio ekonomikos korifėjų, Nobelio laureatų ir pamažu ją išstumia šiuolaikinis modernus požiūris, nukreiptas į ekonomiką, kurioje dalyvauja žmogus, t.y. į socialinius jos prioritetus. Skirtingai nuo monetarinio požiūrio ir technokratiškos praktikos (kuri yra taip populiari ir įsigalėjusi Lietuvoje), kai rinkos ekonomika tarsi apeina žmogų, Europos Sąjungos valstybėse lyderėse, pavyzdžiui, Vokietijoje,

Prancūzijoje, Italijoje, Austrijoje, Skandinavijos šalyse ir Šveicarijoje, ekonomikos reformos labiau orientuotos į tikslus, kurių nori pasiekti visa visuomenė. Šie tikslai – gyvybiškai svarbūs daugumos žmonių, t.y. masinių socialinių sluoksnių interesai – **visiškas užimtumas ir aukšta gyvenimo kokybė**. Tik atsižvelgiant į socialinių tikslų prioritetus galima tikėtis sukurti pagrindus ekonomikai augti, verslui modernizuoti, šalies konkurencingumui didinti ir, tuo pačiu, sukurti pastovų valstybės biudžeto pajamų šaltinį.

Tokią nuostatą patvirtina ir pasaulio patirtis. 2008 m. Prancūzijos prezidento Nicolas Sarkozy iniciatyva buvo sudaryta Ekonomikos būklės ir socialinės plėtros įvertinimo komisija, kuriai vadovavo Nobelio premijos laureatas, buvęs Pasaulio banko viceprezidentas, Kolumbijos universiteto profesorius Joseph'as Stiglitz'as. (Į šią Komisiją įėjo ir žinomas pasaulyje ekonomistas Nobelio premijos laureatas, Harvardo universiteto profesorius Amartya Sen'as ir Prancūzijos Politikos mokslų instituto profesorius Jean'as Paul'is Fitoussi). Komisijos pateiktos „Ekonominės ir socialinės pažangos ataskaitos“¹ išvada skamba kaip iššūkis ligi šiol priimtai socialinės ekonominės plėtros vertinimo rodiklių sistemai – bendrieji ekonomikos rodikliai, tokie kaip BVP, infliacija, biudžeto deficitas, toli gražu dar neatspindi tikrosios šalies ekonomikos padėties, realiąją šalies būklę ir valstybės politikos efektyvumą parodo žmonių gyvenimo gerovės, gyvenimo kokybės indikatoriai. Todėl, **vertinant socialinę ekonominę šalies būklę, būtina perkelti svorio centrą į žmonių gyvenimo gerovės ir kokybės rodiklius**.

Autoritetingos Komisijos reikšmingiausia išvada – **rekomendacija vietoje į pilną ir finansus orientuotos statistikos taikyti gyventojų gerovę atspindinčią rodiklių sistemą**, kuri aprėpia šias dimensijas: darbą ir užimtumą, materialinio gyvenimo lygio rodiklius, sveikatą, išsilavinimą, galimybę daryti įtaką valdžios sprendimams, socialinius ryšius ir dalyvavimą bendruomenėje, gyvenamąją aplinką ir ekologiją, fizinį ir ekonominį saugumą.

2015 m. Nobelio premija ekonomikos srityje buvo paskirta britų mokslininkui Angus Deaton'ui už indėlį į „vartojimo, skurdo ir gerovės analizę“. Deaton'o metodologinis požiūris grindžiamas duomenimis apie individo patirtį ir namų ūkių elgseną. Mokslininko nuomone tai įgalina pasiekti labiau adekvačių rezultatų, turinčių kur kas didesnę reikšmę, nei standartizuoti makroekonomikos modeliai. **Mokslininko išvada – siekiant sukurti efektyvią ekonominę politiką, kuri skatintų gerovę ir mažintų skurdą, pirmiausia reikia gerai suprasti vartojimo principus individo lygiu, turtingųjų ir skurdžiųjų namų ūkių lygiu**. Individualaus vartojimo problemų tyrimai privertė mokslininką nagrinėti neatsiejamus gerovės ir sveikatos klausimus.

¹ Stiglitz J. E., Sen A., Fitoussi J.-P. Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. Paris: Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress, 2010, 292 p.: http://www.stiglitz-sen-fitoussi.fr/documents/rapport_anglais.pdf

Suvokimas atskirų vartotojų vartojimo pasirinkimo mechanizmų padeda sukurti ekonominę politiką, skatinančią visuomenės klestėjimą ir skurdo mažėjimą.

Gyvenimo gerovės kėlimo idėjos yra tampriai susijusios su Europos Sąjungos strategijos „Europa 2020“ principinėmis nuostatomis, kurių prasmė suvedama į tai, kad **šalies ekonominė sėkmė gali būti pasiekta ir įtvirtinta tik turint stiprų socialinį pagrindą. Socialinė ir ekonominė sanglauda yra svarbus ES ekonomikos plėtros prioritetas, skirtas socialiniams ir ekonominiams skirtumams mažinti tarp socialinių grupių, ES regionų ir šalių narių.** Pagal programą „Horizontas 2020“, siekiant skatinti ekonomikos augimą ir darbo vietų kūrimą, Europos Komisija investuos 80 mlrd. EUR į mokslinius tyrimus ir inovacijas. Finansavimas skiriamas trimis pagrindiniams tikslams: ES kaip pasaulinės lyderės mokslo srityje pozicijai stiprinti (24,6 mlrd. EUR), užtikrinti pirmavimą diegiant inovacijas pramonės srityje, investuojant į pagrindines technologijas, finansavimo galimybių didinimą ir MVĮ rėmimą (17,9 mlrd. EUR) ir aktualioms bei svarbiausioms problemoms spręsti pagrindinėse šešiose srityse (31,7 mlrd. EUR):

- sveikata, demografiniai pokyčiai ir gyvenimo gerovė;
- aprūpinimo maistu užtikrinimas ir ekologiško žemės ūkio plėtra;
- saugios, ekologiškos ir efektyvios energijos užtikrinimas;
- sumanus, ekologiškas ir integruotas transportas;
- klimato kaita,
- įtrauki, inovatyvi ir saugi visuomenė.

Narystė ES verčia Lietuvą iš esmės, o ne formaliai suvokti gyvenimo kokybės kaip ekonominės politikos efektyvumo kertinį rodiklį šalies plėtroje, ką patvirtina ir Lietuvoje priimti svarbūs strateginiai dokumentai (Valstybės pažangos strategija iki 2030 m. ir kt.).

Lietuvos mokslininkai R. Lazutka, B. Gruževskis, V. Kanopienė, A. Matulionis, L. Dromantienė, A. Bitinas, J. Aidukaitė, A. Šileika ir kt. įnešė svarų indėlį į šalies gyventojų socialinės raidos tyrimus, tačiau Lietuvoje nėra skiriamas pakankamas dėmesys gyventojų kokybei, jos matavimui ir vertinimui. Šalies makro-ekonominių rodiklių augimas dažnai nevirsta visuomenės gerove, nepagerina daugumos gyventojų – vidurinėsios klasės bei atskirų socialinių grupių gyvenimo kokybės. Todėl, vertinant šalies ekonomikos būklę, siūloma **vietoje į makroekonomikos laimėjimus nukreiptos statistikos taikyti gyventojų kokybę atspindinčią rodiklių sistemą.** Šiame kontekste Lietuvoje pasigendama sistemiškai vykdomų gyvenimo kokybės tyrimų, išsamiai, ne fragmentiškai atspindinčių gyventojų gyvenimo kokybės raidos tendencijas ir problemas.

2. Įgyvendinus šią programą, **pirma**, bus sistemiškai išanalizuota užimtumo ir gyvenimo kokybės ir užimtumo raida ir iškeltos opiausios problemos, kurios pastaruoju metu Lietuvoje tapo ypač aktualios ir reikalauja neatidėliotino sprendimo. Visapusiška ir išsami šios srities mokslinė analizė, sukurti inovaciniai analizės ir prognozavimo metodai leis nustatyti kliūtis bei priežastis,

pasiūlyti efektyvius jų šalinimo būdus ir ateityje – strateginėje perspektyvoje veiksmingam gyvenimo kokybės gerinimui ir užimtumo skatinimui, socialinės ekonominės nelygybės mažinimui.

Antra, šiems procesams pažinti nepakanka vien tik užsienio šalių patirties analogijų ar pavienių bei fragmentiškų mokslinių darbų. Ši programa sutelkia įvairių kryptių mokslininkus ir siekia vieningomis jų pastangomis eliminuoti užimtumo mažėjimo, bedarbystės, emigracijos, socialinės ekonominės nelygybės, nepasitenkinimo valdžios sprendimais didėjimo tendencijas, numatant gyvenimo kokybės gerinimo būdus. Programa paskatins tyrėjus apjungti pajėgas atliekant mokslinius tyrimus, pakelti mokslinių tyrimų lygį šioje srityje.

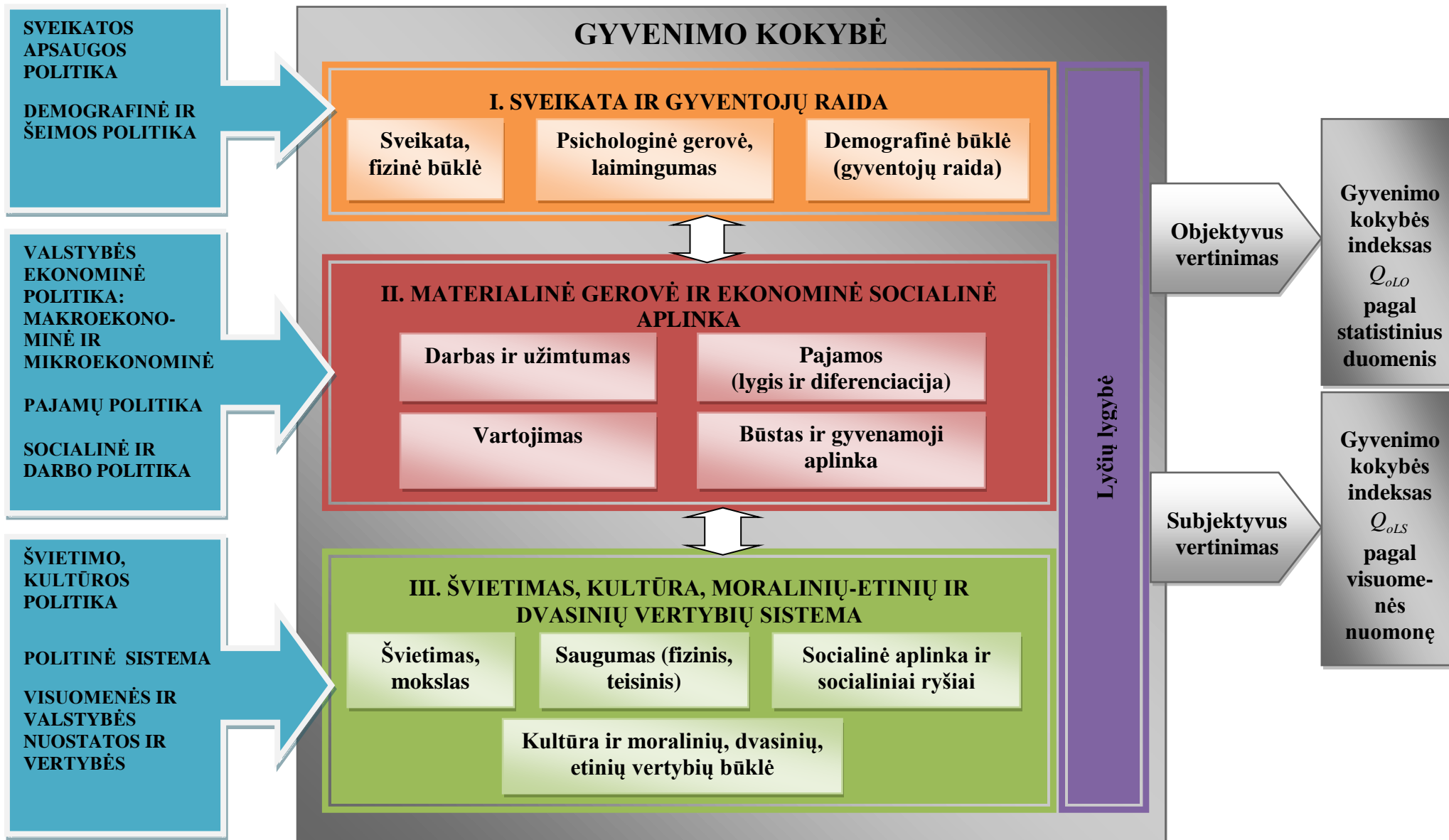
Trečia, tikimasi, kad ši programa prisidės prie Lietuvos mokslo ir mokslinių tyrimų atgaivinimo bei mokslininko prestižo atstatymo. Šių neigiamų reiškinių įveikimas turi reikšmės ne tik Lietuvos mokslo teorijai ir praktikai, bet ir realiai ekonomikai.

Ketvirta, programa bus naudinga formuluojant konkrečius pasiūlymus ir rekomendacijas Lietuvos valdžios struktūroms, užimtumo ir gyvenimo kokybės kėlimo politiką vykdančioms ir strategiją rengiančioms valstybės institucijoms, tuo pačiu paskatins mokslo ir valdžios institucijų bendradarbiavimą, padės padidinti valstybės ekonominių sprendimų pagrįstumą ir efektyvumą.

3. Programos esmę ir turinį atspindi gyvenimo kokybės sisteminė samprata. Pabrėžtina, kad **programoje užimtumo problema nagrinėjama neatsiejamai nuo gyvenimo kokybės, kaip viena iš sudėtinių ir svarbiausių šios tematikos dalių.**

Visų pirma, gyvenimo kokybę apsprendžia ekonominiai, politiniai, teisiniai, socialiniai, psichologiniai veiksniai – t.y. ją tiesiogiai ir netiesiogiai veikia valstybės vykdoma ekonominė (makroekonominė ir mikroekonominė), socialinė, demografinė ir šeimos, sveikatos ir aplinkosaugos, mokslo ir švietimo politika.

Gyvenimo kokybė kaip žmonių veiklos sfera, siejama su materialinių ir dvasinių poreikių tenkinimu, priklauso nuo šalies ekonomikos išsivystymo lygio, ir kartu ji pati daro įtaką ekonomikos plėtrai, teikdama postūmį ekonomikos augimui. Šiame kontekste pirmaeilę reikšmę turi valstybės pasirinktas socialinis – ekonominis modelis, t.y. kelias, kuriuo eina valstybė, kas atsispindi valstybės vykdomoje ekonominėje politikoje makro ir mikro lygiu, socialinėje politikoje, demografinėje ir šeimos, sveikatos apsaugos, švietimo, mokslo ir kultūros politikoje.

1 pav. Sisteminė gyvenimo kokybės samprata

Remiantis užsienio autorių tyrimais ir bandymais apibrėžti gyvenimo kokybės esmę ir turinį, mokslo programos autoriai siūlo gyvenimo kokybės koncepciją, grindžiamą sisteminę gyvenimo kokybės sampratą ir akcentuoja šias prielaidas.

- **Gyvenimo kokybė – tai sąvoka, kuri atspindi demografinių ir sveikatos bei sveikos aplinkos, materialinių, kultūros ir dvasinių poreikių patenkinimo laipsnį, kuris matuojamas makro (visos šalies mastu) ir mikro (atskiro žmogaus požiūriu) lygiu.**

- Autoriai pabrėžia, kad tiriant gyventojų gyvenimo kokybę būtina atsižvelgti į **žmogaus poreikį patenkinti savo kūrybinius sugebėjimus, išreikšti save, realizuoti savo potencialą.**

- Norime akcentuoti ir mūsų gyvenimo kokybės suvokimą, kuris skiriasi nuo plačiai paplitusio vartotojiško suvokimo, besiremiančio žmogaus kaip universalaus vartotojo modeliu. **Žmogus yra ne tik prekių ir paslaugų vartotojas, bet ir kūrėjas, ir ne tik tų pačių prekių ir paslaugų, bet ir savo gyvenimo ir savo asmenybės kūrėjas.**

- Mūsų koncepcijoje **iškeliama ir akcentuojama „neekonominių“ veiksmų svarba** šalies gyventojų gyvenimo gerovei ir ekonomikos augimui. Gyvenimo kokybė atspindi ne tik materialinius veiksmus (materialinių gėrybių gausinimas nėra esminis gyvenimo kokybės veiksnys), bet ir sveikatos bei aplinkos kokybės išsaugojimą, psichologinę gerovę, pasitenkinimo gyvenimu ir laimingumo jausmą, švietimo kokybę, bendruomeninių ryšių stiprinimą, socialinio kapitalo plėtrą, pilietinio sąmoningumo, kultūros, moralinių etinių bei dvasinių vertybių ugdymą.

- Šiame kontekste, pirma, ypač pabrėžiame visuomenės ir žmogaus **kultūros, nusistovėjusių moralinių etinių normų - t.y. vertybių sistemos išskirtinę įtaką gyvenimo kokybei.** Antra, į gyvenimo kokybės suvokimą įvedame **psichologinės žmogaus savijautos, pasitenkinimo gyvenimu, laimės jausmo indikatorius,** kaip labai svarbius ir inovacinius gyvenimo kokybės veiksmus.

- Autoriai siūlo **sisteminę gyvenimo kokybės sampratą.** Gyventojų gyvenimo kokybė – tai sisteminė integruota sąvoka, visapusiškai apibūdinanti, pirma, sveikatos-psichologinę ir ekologinę, antra, ekonominę-materialinę ir, trečia, kultūros bei moralinę-dvasinę visuomenės padėtį ir plėtrą.

Gyvenimo kokybės sąvoka – nepaprastai plati ir visa apimanti, todėl gana sunku ją apibrėžti ne tik kuriuo nors vienu rodikliu, bet ir rodiklių sistema. Ir kuo intensyviau vyksta tarptautiškumo (internacionalizacijos) ir globalizacijos procesai, tuo sudėtingesnė darosi ši sąvoka. Kiekvienas asmuo gyvenimo kokybės sąvokai gali suteikti savo prasminį atspalvį, tačiau moksle gyvenimo kokybė – konkrečiais rodikliais išreiškiamą ir matuojamą sąvoką, susijusią su visuomenės gerove konkrečioje šalyje. Siekiant įvertinti gyventojų gyvenimo kokybės būklę, vienas iš pagrindinių uždavinių yra sukurti gyvenimo kokybės rodiklių sistemą ir vertinimo kriterijus.

Gyvenimo kokybė kaip žmonių veiklos sfera, siejama su materialinių ir dvasinių poreikių tenkinimu, priklauso nuo išorinių veiksmų – šalies ekonomikos išsivystymo lygio ir augimo, ir

kartu ji pati daro įtaką ekonomikos plėtrai, teikdama postūmį ekonomikos augimui. Atskiroms gyvenimo kokybės sritims įtakoja taip pat valstybės vykdoma politika – sveikatos apsaugos, šeimos, demografinė politika, ekonominė politika, tarptautinė aplinka, švietimo, kultūros politika, taip pat pačios visuomenės nuostatos ir vertybės.

Gyvenimo kokybės svertai – visų pirma, tai ekonominiai ištekliai (BVP sukurta dalis vartojimui), taip pat vartojimas, prieinamumas prie vartojimo gėrybių (prekių ir paslaugų) pagal atskiras gyventojų grupes (socialines, moterų ir vyrų, ir kt.), tai – žmonių sveikatos, psichologinė būklė ir aplinkos apsauga; švietimas, kultūra, nusistovėjusios moralinės etinės normos. Tai ir yra esminiai gyvenimo kokybės indikatoriai.

Atsižvelgiant į autorių pateikiamą gyvenimo kokybės sisteminę sampratą, atsiranda galimybė vertinti ir matuoti gyvenimo kokybę, sukuriant ir panaudojant gyvenimo kokybės rodiklių sistemą. Gyvenimo kokybės rodiklių visumą sudaro trys pagrindinės grupės.

Pirmoji gyvenimo kokybės rodiklių grupė apima žmogaus fizinės bei psichologinės sveikatos ir demografinius rodiklius – tai vidutinė gyvenimo trukmė, gimstamumo bei mirtingumo lygis, gyventojų reprodukcijos rodikliai (vaikų gimstamumas, jų skaičius), šeimyninė padėtis, gyventojų emigracijos mastai. Gali būti ir tokie papildomi indikatoriai kaip sergamumas, neįgalumo rodikliai, šeimos instituto stabilumas, santuokų skaičius ir pan.

Antroji gyvenimo kokybės rodiklių grupė apima gyventojų gyvenimo lygio arba materialinės būklės indikatorius. Vieną iš pamatinių materialinės gerovės sudedamųjų sudaro darbas ir užimtumas. Vartojimo ištekliai, kaip gamybos rezultatas, – tai prekės ir paslaugos, skirtos vartojimui, tai gyvenimo gerovės šaltinis, kurį sudaro BVP dalis, skirta vartojimui (70–90 proc. BVP). Realus vartojimo lygis ir struktūra priklauso nuo to, kiek prekės ir paslaugos yra prieinamos atskiroms socialinėms grupėms ir sluoksniams, o tai priklauso nuo gyventojų darbo užmokesčio ir pajamų lygio, nuo pajamų diferenciacijos (paskirstymo), taip pat nuo santaupų, nekilnojamojo turto, būsto ir gyvenamosios aplinkos ir pan.

Inovacinis programos akcentas – ekonomikos sąsaja su psichologija, kurią atspindi **pasitenkinimo gyvenimu ir laimingumo tyrimai priklausomai nuo gyventojų pajamų lygio.** Šioje kryptyje bus tiriamos psichologinės gerovės sąsajos ne tik su tiriamųjų charakteristikomis, su psichologiniu kapitalu, bus analizuojama ir emocinė gyventojų savijauta, pasitenkinimas gyvenimu, laimingumo jausmas ir jo sąsajos su pajamų lygiu.

Trečiasis aspektas, kuris parodo gyvenimo kokybę, – tai išsilavinimo, kultūros ir moralinių-dvasinių vertybių rodiklių sistema. Tai palyginti naujas tyrimų aspektas gyvenimo kokybės kontekste.

Kultūra yra viena iš svarbiausių ne tik visuomenės (sociologijos), bet ir ekonomikos sąvokų. Visuomenės kultūra apima dviejų rūšių aspektus – nematerialius, tokius, kaip įsitikinimai, idėjos bei

vertybės, kurie sudaro kultūros turinį; ir materialius – t. y. objektus ar technologijas, kurie įkūnija šį kultūros turinį (Giddens, 2004). Visų kultūrų pagrindą sudaro idėjos, apibrėžiančios, kas visuomenei svarbu, vertinga, pageidautina. Šios idėjos – tai ir yra vertybės, kurios suteikia prasmę bei kryptį žmonėms: „kokia kryptimi gyventi“, „kas yra gyvenimo prasmė“.

Kultūra pasaulyje suvokiama kaip ekonominė samprata. Pirma, be kultūros negali būti ir moralės. O bloga moralė lemia ir „blogą“, neefektyvią ekonomiką. Išsilavinęs, aukštos kultūros, aukšto profesinio lygio žmogus, pirma, disponuoja kokybiškais „neapčiuopiamais“ ištekliais – žiniomis, kompetencija, intelektu, profesionalumu, aukštomis dvasinėmis ir moralinėmis vertybėmis, kurie žinių ekonomikoje vertinami labiau nei materialūs ištekliai; antra, toks žmogus sukuria ir aukštos kokybės produktą (pvz., inovacijas), užtikrina didesnę darbo našumą, sukuria didesnę indėlį į BVP ir aukštesnę gyvenimo kokybę.

Atsakant į klausimą, kodėl viena šalis yra atsilikusi, o kita pažangi, ir ar gali atsilikusi šalis tapti lydere, ekonomikos teorijoje egzistuoja kelios hipotezės. Tai, kas šaliai neleidžia išsiveržti į lyderiaujančias pozicijas, siejama ne su ekonomikos augimu, ne su ekonominės politikos efektyvumu, o su vertybėmis ir elgesio normomis: ką žmonės laiko blogiu ir gėriu, kas priimtina ir kas nepriimtina. Pasaulyje buvo bandymai paaiškinti, kodėl šalis, siekdama pažangos ir gerovės, nusirita į įprastines vėžes. Šiuolaikinėje ekonomikos teorijoje buvo pateikta keletas hipotezių. Pirma, buvo teigiama, kad visa ko pagrindas – ekonomikos augimas: reikia pasiekti spartų ekonomikos augimą, o toliau viskas savaime pasitaisys. Žinoma, kad kai kurioms šalims pavyko pasiekti spartų ekonomikos augimą, tačiau jos vėl nuslydo į buvusias vėžes. Taigi, mokslininkų nuomone, ši hipotezė nepasitvirtina.

Antra hipotezė – efektyvi politika – ekonominė, socialinė, vidaus ir užsienio politika. Teigiama, kad reikia pakeisti politinę tvarką, demokratizuoti šalį, ir pažanga bus pasiekta. Deja, kaip rodo pasiekusių pažangą Pietryčių Azijos šalių patirtis, kurios visiškai nepasižymi demokratiniais politiniais režimais, ši hipotezė visiškai nepasitvirtina.

Trečioji hipotezė – labiausiai tikėtina, kuri dabar tikrinama moksliniais metodais – kultūra. Kultūra, kuri gali keistis veikiant švietimo sistemai, ilgai dirbant su gyventojais gali paveikti ekonomiką į reikiamą pusę ir nuimti stabdžius plėtros kelyje.

Amerikiečių mokslininkai Douglas Northas, Džonas Wullis ir Barry Weingast'as teigia, kad perėjimas iš atsilikusio pasaulio į lyderius vyksta gana retai ir tam reikalingas 50 metų laikotarpis. Kiti mokslininkai (A. Auzanas) tvirtina, kad, jei atkreipti reikiamą dėmesį į kultūrą, pažangūs postūmiai gal būti jaučiami jau po 10-15 metų.

Taigi pagrindiniai pažangos svertai – kultūros vertybinė interpretacija ir ilgalaikio požiūrio įgyvendinimas. Kertinis persilaužimo momentas – tai suvokimas, kad tai ilgas darbas, ir tais, kurie žada šuolį per trumpą laikotarpį, tikėti neverta. Ekonomikos augimą galima pasiekti, tačiau kyla

klausimas, kas seks po to? Vienas iš akivaizdžių ekonominės ir socialinės pažangos stabdžių – kultūros nuvertinimas, kitas – nepasirengimas ilgiems pokyčių periodams, ir trečias – visiškas šių abiejų dalykų nesuvokimas.

Kultūrinį gyvenimo kokybės aspektą sudėtinga išreikšti kiekybiniais rodikliais, tačiau, pasiremiant materialiuoju kultūros aspektu, iš dalies galima.

Šios programos autoriai pabrėžia, kad nagrinėjant gyventojų gyvenimo kokybę, negalima ignoruoti ir tokio svarbaus aspekto kaip **lyčių lygybė**.

Pastaruoju metu Europos Sąjungos šalyse lyčių lygybei skiriamas didelis dėmesys. Ji pripažįstama viena efektyviausiai veikiančių priemonių gyventojų gyvenimo kokybei kelti. Analizė lyčių aspektu padeda, viena vertus, efektyviau paskirstyti valstybės išlaidas, pasiekti geresnių makroekonomikos rezultatų ir, kita vertus, leidžia geriau patenkinti specifinių visuomenės grupių poreikius, pagerinti jų gyvenimo kokybę. Lyčių aspekto integravimas ir lyčių lygybės įgyvendinimo instrumentai – tai nauji metodai, inovacinės socialinės technologijos, plačiai naudojamos pasaulyje ir Europos Sąjungoje gyvenimo gerovei kelti. Jos aktyviai taikomos ir Lietuvoje.

Lyčių lygybė – tai horizontalusis prioritetas, persmelkiantis visas ekonominio, socialinio ir politinio gyvenimo sritis ir atitinkamai autorių pateiktoje sampratoje – sveikatos ir demografinius procesus, darantis įtaką gyventojų gyvenimo lygiui. Kaip rodo pastarojo dešimtmečio lyčių aspekto tyrimai, kultūros, moralinių ir etinių bei dvasinių vertybių sistema yra glaudžiai susijusi su lyčių stereotipais, veikiančiais visuomenėje. Šiandien požiūris į lyčių problemas tampa atskiro žmogaus ir visos šalies gerovės, kultūros ir civilizuotumo rodikliu.

Atsižvelgiant į pateiktą sisteminių gyvenimo kokybės suvokimą pagal atrinktus atskirų gyvenimo kokybės sričių rodiklius atsiranda galimybė apskaičiuoti objektyvius ir subjektyvius gyvenimo kokybės indeksus, atitinkamai statistinių duomenų pagrindu ir remiantis subjektyvaus sociologinio tyrimo rezultatais.

Gyventojų gyvenimo kokybės koncepcija ir sisteminė samprata (t.y. galimybė matuoti šį sudėtingą reiškinį ir pamatuotai analizuoti) leidžia suformuoti efektyvios ateities programas, kuri būtų nukreipta nugalėti neigiamas tendencijas ir pozityviai transformuoti šalies gyventojų kokybės turinį, kontūrus.

4. Lietuva, 2004 m. tapusi ES nare, priėmė ir patvirtino svarbiausius strateginius ES dokumentus (Lisabonos strategiją, Naująją socialinės sanglaudos strategiją, 2007–2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją, ES strategiją „Europa 2020“), tačiau realiame ekonominiame gyvenime **Lietuvoje stokojama aiškios pozicijos, koku keliu šalis eina ekonomikoje**. Vienu ir tuo pačiu metu stengiamasi eiti dviem priešingomis kryptimis. Deklaruojant savo strateginiuose dokumentuose europinės gerovės modelio siekimą, faktiškai Lietuvoje yra įgyvendinamas amerikietiškas monetarinis modelis, kuris atitolina Lietuvą nuo bendrųjų ES

tikslų. Lietuvos ekonominė politika nėra orientuota į socialinį veiksnį. Prioritetiniais laikomi makroekonomikos uždaviniai – subalansuoti valstybės finansus ir pažaboti infliaciją.

Lietuvoje atliekami ekonominiai tyrimai, priešingai modernioms šiuolaikinės ekonomikos teorijos kryptims, labiau nukreipti į spartaus ekonomikos augimo, makroekonominio stabilumo užtikrinimą, finansų sektoriaus, bankininkystės ir verslo plėtrą bei pelno siekimą, o socialinės ekonominės raidos, gyventojų gerovės ir kokybės tyrimams nei rinkos ekonomikos tapsmo, nei ypač dabartiniu laikotarpiu nėra skiriamas pakankamas dėmesys. **Gyventojų gyvenimo gerovė niekada nebuvo prioritetas tyrimų objektas Lietuvoje.** Pažymėtina, kad skirtingose pasaulio ir ES šalyse sukurtos ir įgyvendinamos skirtingos gerovės paradigmos ir taikomi skirtingi ekonominiai modeliai, nukreipti į teigiamus ekonominio ir socialinio gyvenimo pokyčius, grįsti individualistine ir holistine paradigmomis, atsispindinčiomis monetariniame – liberaliajame ir europinės visuotinės gerovės modeliuose.

Siekdama įgyvendinti europietiškąją ekonomikos modelį, Lietuva privalo sukurti ir plėtoti konkurencingą ekonomiką, užtikrinančią visuomenės gerovę. Šalies konkurencingumą lemia ne tik visų ūkio sektorių, verslo įmonių ir valstybės pastangos siekti pelno, ekonomikos augimo, bet ir **gebėjimas užtikrinti gyvenimo kokybę visoms gyventojų socialinėms grupėms. Socialinė ir ekonominė sanglauda yra svarbus ES ekonomikos plėtros prioritetas,** skirtas socialiniams ir ekonominiams skirtumams mažinti tarp socialinių grupių, ES regionų ir šalių narių.

Dabartinėje Lietuvos ekonominėje politikoje, siekiant papildyti valstybės biudžeto pajamas, valstybė negali pasiūlyti nieko kito, išskyrus išlaidų mažinimą ir mokesčių didinimą. Tačiau toks kelias, kaip rodo reali šalies ekonomikos padėtis, veda į aklavietę. Valstybės biudžeto pajamų deficito problema atspindi galias sisteminės Lietuvos ekonomikos problemas – viešojo sektoriaus naikinimą (kas tuo pačiu įtakoja ir privataus sektoriaus smukimą), vykdomos ekonominės politikos neefektyvumą, masinį piliečių bėgimą iš šalies, didžiulį nedarbą, gyventojų gyvenimo gerovės griūtį. Todėl jos negalima išspręsti taikant fragmentiškas buhalterines priemones – išlaidų mažinimą ir mokesčių didinimą. Siekiant įgyvendinti naująją Lietuvos valstybės pažangos strategiją ir jos plėtros scenarijus, reikia remtis ne abstrakčiais rodikliais – BVP augimo tempais ir norminiais makrofinansiniais rodikliais (Maastrichto kriterijais), o **atkreipti dėmesį į žmonių gyvenimo kokybės rodiklius, kurie atspindi realią ekonomikos būklę ir rodo ekonominės politikos efektyvumą.** Atsižvelgiant į tai, tikslinga, visų pirma, išanalizuoti gyvenimo kokybės indikatorių sistemą, gerai žinoti situaciją ir problemas šioje srityje, numatyti ateities plėtros tendencijas. Valstybė turi žinoti, ko ji siekia, kokie tikslai jai svarbesni – ar bet kokia kaina mažinti infliaciją ir biudžeto deficitą, pakertant šalies ekonomikos pamatus, ar vis tik sudaryti sąlygas kilti šalies piliečių gyvenimo kokybei, kad šie nebėgtų iš savo šalies.

Deja, žmogaus gyvenimo kokybės koncepcija nepakankamai atspindėta Lietuvos strateginiuose dokumentuose, jai neteikiama prioritetinga reikšmė. **Antraeilis dėmesys gyventojų gyvenimo kokybės rodikliams – vienas iš esminių mūsų ekonominės politikos bruožų.** Pastaraisiais metais vyksta vis nauji bandymai sumažinti valstybės biudžeto išlaidas, padidinti mokesčių tarifus, įvesti naujus mokesčius, sumažinti korupciją, siekiant sumažinti valstybės biudžeto deficitą. Tačiau ši problema vis neišsprendžia, išlieka ir toliau gilėja. Ir tai patvirtina, kad problemos šaknys glūdi klaidingoje ekonomikos plėtros koncepcijoje. Siekiant ne tik ekonominio, bet ir socialinio teisingumo, yra būtina iširti socialinius-ekonominius Lietuvos ir kitų šalių modelius efektyvumo požiūriu bendrame politiniame-istoriniame kontekste, numatyti jų vystymosi perspektyvas, juos aprašyti ir palyginti.

Vykdyti šios krypties mokslinius tyrimus verčia ir tokia aplinkybė, kad **Lietuvoje gyventojų gyvenimo kokybės klausimai dažniausiai nagrinėjami vien tik iš sociologijos mokslo bei socialinės politikos pozicijų, teoriškai ir praktiškai juos atsiejant nuo ekonomikos, ypač nuo makroekonomikos.** Šios programos vienas iš uždavinių – parodyti, kad gyventojų gyvenimo kokybės parametrai turi didžiulę įtaką šalies ekonomikai, makroekonomikos rodikliams, valstybės biudžeto pajamoms, o jų nepaisymas išbalansuoja šalies ekonomiką, neišsprendžia valstybės biudžeto deficito problemos ir gali sukelti net ekonomikos griūtį.

5. Šiuolaikinės gerovės valstybės kūrimas sietinas su **socialinio ir ekonominio saugumo** poreikiu. 2014 m. UNDP „Ataskaitoje apie žmogaus raidą; pažeidžiamumo mažinimas ir atsparumo gyvenimo sunkumams formavimas“ pabrėžiama, kad siekiant sumažinti socialinę ekonominę nelygybę ir socialinę atskirtį, labi svarbu pripažinti **pažeidžiamumo ir atsparumo gyvenimo sunkumams (gyvybingumo, išvermingumo) koncepciją.**

Realiai žmogaus raidos pažanga priklauso ne tik nuo jo pasirinkimo ir gebėjimų gauti išsilavinimą, būti sveiku ir pasiekti tam tikrą gyvenimo lygį, saugiai jaustis, bet ir nuo to, ar užtikrinti ir stabilūs yra šie rezultatai, ar sudarytos pakankamos sąlygos tvariai žmogaus raidai. Žmogaus raidos pažanga yra nepilnavertė be pažeidžiamumo analizės ir įvertinimo. Apibūdinant žmogiškojo potencialo menkėjimą ir pasirinkimo galimybes įvedama **žmogaus pažeidžiamumo ir atsparumo gyvenimo sunkumams koncepcija.**

Kyla klausimas, kodėl vieni žmonės yra atsparesni gyvenimo sunkumams, daugiau pasiekia, nei kiti? Pagrindinis akcentas čia – žmogaus išvermingumas, sugebėjimas atlaikyti gyvenimo išbandymus, kuris užtikrina patikimas pasirinkimo galimybes, stabilumą dabar ir ateityje, leidžia geriau susidoroti su sunkumais ir prie jų prisitaikyti.

Skirtingais savo gyvenimo ciklo etapais žmonės susiduria su visokiais nesaugumo lygiais ir įvairiomis pažeidžiamumo formomis. Vaikai, paaugliai ir pagyvenę žmonės jau nuo pat pradžių yra

pažeidžiami, ir kyla klausimas, kokios investicijos ir kokios priemonės gali sumažinti pažeidžiamumą jautriais pereinamaisiais gyvenimo ciklo etapais ?

Pažeidžiamos socialinės grupės:

- Moterys
- Neįgalieji
- Vaikai
- Jaunimas
- Senyvo amžiaus žmonės

Gali būti pažeidžiamos ir kitos įvairios socialinės grupės – neturtingieji, užimtieji neformaliame sektoriuje, patiriantys socialinę atskirtį ir atsidūrę ant rizikos ribos patekti į pažeidžiamųjų grupę.

Vieną iš labiausiai pažeidžiamų socialinių grupių sudaro **moterys**. Nežiūrint į pastaraisiais metais padarytą pažangą, moterų potencialas, kaip rodo skaitlingi tyrimai, yra nerealizuotas. Ribotas moterų potencialo panaudojimas ir mažesnės jų pasirinkimo galimybės trukdo joms susidoroti su gyvenimo sunkumais. Tam tikrais gyvenimo ciklo etapais jų potencialas gali būti apribotas dėl nepakankamų investicijų ir nepakankamo savalaikio dėmesio – atsiranda pažeidžiamumo rizika, kuriam būdinga kauptis ir stiprėti. Moterų nesaugumas, kaip struktūrinė pažeidžiamumo problema, didėja ir nusitęsia ilgalaikiu laikotarpiu, kas dar labiau stiprina lyčių nelygybę pagal darbą ir užimtumą, socialinį statusą, pajamas, gyvenimo kokybę. Visas šitas kliūtis moterims įveikti nėra lengva.

Iškeliami tezę, kad siekiant sumažinti stabilias nelygybės formas, daugelis iš kurių yra struktūrinio pobūdžio, dar kitos siejamos su gyvenimo ciklu, būtina nuolat didinti individų ir visuomenės gyvenimo potencialą, reikia siekti, kad pažanga skatintų **gyvybingo žmogaus raidą**.

Vyksta diskusija apie gyvybingumo, ištvermingumo, atsparumo gyvenimo sunkumams sąvoką. Tačiau akcentuojamas **žmogaus atsparumas gyvenimo sunkumams, kuris užtikrina žmonėms pasirinkimo galimybių stabilumą ir patikimumą dabar ir ateityje, ir leidžia jiems geriau susidoroti su neigiamais reiškiniais ir prie jų prisitaikyti**.

Žmogaus gyvenimo potencialas formuojasi jo viso gyvenimo procese, todėl būtina jį ugdyti ir remti, nes priešingu atveju jis gali stagnuoti. Daugelis žmonių pažeidžiamumo formų, rūšių – tai jų gyvenimo būdo pasekmės, be to, praeityje pasiekti rezultatai sukelia riziką ir grėsmę būti pažeidžiamam bei būdus ją įveikti.

Kuriant žmogaus gyvenimo potencialą labai svarbios dvi aplinkybės: **pirma, gyvenimo potencialui daro poveikį investicijos visais žmogaus gyvenimo ciklo etapais**. Kuo jos ankstesnės, tuo didesnės žmogaus perspektyvos. Ir atvirkščiai, jei jos yra nesavalaikės ir

neilgalaikės, tai didelė tikimybė, kad žmogus nesugebės realizuoti savo žmogiškojo potencialo, realizuoti savęs. Šiame kontekste **investicijos į vaikų mokslą, švietimą vaidina kertinį vaidmenį.**

Antra, dažnai trumpalaikiams sukrėtimams būdingos ilgalaikės pasekmės. Žmogaus atsigavimas, grįžimas į pradinę būseną po to, kai jį ištiko, atrodytų, laikinas šokas, ne visada įvyksta automatiškai, visiška rehabilitacija priklauso nuo įvairių aplinkybių ir nebūtinai yra efektyvi turint omenyje kaštus.

Atsparumas gyvenimo sunkumams – tai sugebėjimas pašalinti kliūtis, kurios trukdo žmogui laisvai veikti, dalyvauti savo gyvenimo, savo likimo kūrime.

Ištvermingumo ugdymas – tai pasirinkimo galimybių ugdymas, psichologinių savybių stiprinimas ir kompetencijų (žinių ir profesionalumo) didinimas.

Pagrindinė tezė - kiekvienas žmogus turi turėti galimybę gyventi tą gyvenimą, kuris jam atrodo vertingas, prasmingas.

Iškeliami keturi pagrindiniai pažeidžiamumo mažinimo ir atsparumo gyvenimo sunkumams didinimo **konceptijos principai:**

- **Visuotinum principas** – individai turi vienodą vertę, turi teisę apsaugai ir paramai.
- **Visų pirma – žmogus.** Makroekonominė politika turi būti orientuota į žmogų, ji yra priemonė, o ne tikslas.
- **Kolektyviniai veiksmai įveikiant pažeidžiamumo iššūkius.** Pažymėtinas viešojo sektoriaus vaidmuo.
- **Šalių ir institucijų vieningas veiksmų koordinavimas.** Vyriausybės ir kt. institucijos.

Konceptijoje pabrėžiamos šios **pagrindinės grėsmės:**

- **Skurdas**
- **Nelygybė**
- **Aplinkos degradacija**
- **Neefektyvus valstybės valdymas**

Stipri socialinės apsaugos politika didina ne tik individo atsparumą gyvenimo sunkumams, bet ir skatina visos šalies ekonomikos atsparumą, gyvybingumą. Visiškas užimtumas turi tapti visuomenės politiniu tikslu bet kuriame plėtros etape ir lygyje.

Josefo Stiglitzo teigimu Pasaulio banko tyrimai parodė, kad žmonėms gyvybiškai svarbios yra dvi problemos – **nesaugumas ir pažeidžiamumas.** Bazinis pažeidžiamumo suvokimas – tai **gyvenimo lygio kritimo grėsmė**, kuri kelia ypatingą nerimą, ir ypač jei gyvenimo lygis gali nukristi iki nepritekliaus. Tradicinis vienašališkas ekonomistų BVP augimo siekis atvedė prie to, kad jie neteikia jokios reikšmės pažeidžiamumo problemai.

Vienas iš veiksnių, kuris „įneša didžiausią indėlį“ į pažeidžiamumo didėjimą – **socialinė ekonominė nelygybė**, ypač kai neturtingieji negali įveikti gyvenimo sunkumų. Mes turime žvelgti į

nelygybę ne kaip į moralinę problemą, o kaip į ekonominę iššūkį, tampriai susietą, pirma, su ekonomikos augimu ir, antra, su pažeidžiamumo didėjimu.

6. Pastarųjų metų pasaulio tyrimai rodo, kad **ekonomikos augimą ir makroekonominio stabilumo siekimą stabdo socialinė ekonominė nelygybė**. Iki šiol Lietuvos ekonomikos politikoje manoma, kad rinkos ekonomikoje neišvengiamas socialinės nelygybės didėjimas tol, kol ekonomikos augimo tempai ir pasiektas lygis yra menki. Tačiau teoriniai ir praktiniai pasaulio tyrimai rodo, kad tokios nuostatos yra klaidingos. Pasaulio banko pranešime „Teisingumas ir plėtra“ (World Bank, 2006) pateikti pasaulio šalių tyrimai įrodo, kad **per didelė nelygybė stabdo ekonomikos augimą**. Nelygybės didėjimas, kuris yra valdomas progresine mokesčių sistema ir kitais pajamų paskirstymo būdais, gerokai padidina tik turtingųjų pajamas ir sumažina visų kitų likusių gyventojų pajamas, skurdindamas pagrindinę gyventojų daugumą. Ekonomika dėl šios priežasties darosi mažiau efektyvi ir netenka galimybių inovacijoms ir investicijoms.

Kaip teigia Kennetas Rogoffas, Harvardo universiteto ekonomikos ir viešosios politikos profesorius, buvęs vyriausiasis Tarptautinio valiutos fondo ekonomistas: „aišku viena: nelygybė nėra tik tolesnės ateities problema. Rūpesčiai dėl pajamų nelygybės poveikio jau dabar riboja fiskalinės ir pinigų politikos priemonės tiek išsivysčiusiose, tiek ir besivystančiose šalyse, joms bandant išsipainioti iš finansų krizės. Labai tikėtina, kad šalies sugebėjimas mažinti socialinę įtampą, kurią kelia nelygybė, gali būti tuo veiksnium, kuris lems, kas laimės, o kas pralaimės kitą globalizacijos etapą. Nelygybė yra reikšmingas neprognozuojamas veiksnys ir artimiausią dešimtmetį darys įtaką pasaulio ekonomikos augimui“ (Rogoffas, 2000).

„Socialinis teisingumas – tai visuomenės pagrindas. Jei jis pažeidžiamas, tai didžiulis žmonių pastatas, kuris kuriamas ir remiamas pačios gamtos, staigiai griūva ir pavirsta dulkėmis. O tai suduoda smūgį ir asmeninei naudai, nes ji susieta su visuomenės gerove!“ Tai pasakė ne kas kitas, o tvirtai tikintis rinkos „nematoma ranka“ Adamas Smitas (Smitas, 1997).

Pasaulio tyrimai rodo, kad sukurto produkto paskirstymas, ignoruojantis socialinę teisingumą, stabdo ne tik ekonomikos augimą, mažina valstybės biudžeto pajamas, bet ir neigiamai veikia gyventojų gyvenimo kokybę – demografinius procesus, sveikatą, materialinę žmonių padėtį, mažina švietimo bei išsilavinimo prieinamumą.

Žymus prancūzų ekonomistas ir valstybės veikėjas Žakas Attali savo knygoje „Pasaulio ekonomikos krizė. Kas toliau?“ rašo: „liberali ideologija tarnauja menkai (neskaitlingai) mažumai, ypač turint omenyje, kad 2008 m., kaip ir ankstesniais metais, daugelis milijardų dolerių „nuplauti“ į bankus. Tuo metu, kai ideologija turi atspindėti visų žmonių, taip pat ir pačių skurdžiausių, ir ateities kartų interesus. Nedidelė grupė žmonių, kuri nekuria jokio nacionalinio turto, be jokios kontrolės iš pašalių užgrobia didžiausią pagamintų pasaulio vertybių dalį. O po to ji, viską pasiglemžusi, dar ir priverčia mokesčių mokėtojus užmokėti už jos negirdėtus pelnus, premijas,

priedus ir bonusus, dar ir priversdama valstybes išieškoti didžiules sumas valstybės skolai gražinti ir skylėms lopyti“ (Attali, 2009).

Panašius klausimus kelia ir R. Reichas, teigdamas, kad pasaulinės krizės priežastys – tai ne valstybių skolos didėjimas, gyventojų gyvenimas ne pagal išgales, o – didžiulė socialinė ekonominė nelygybė, kai BVP augimas grindžiamas nepagrįstu turtingųjų sluoksnio pajamų didėjimu (Reich, 2010).

Nobelio laureatas Josephas Stiglitzas 2015 m. Ruzvelto institutui pateiktoje ataskaitoje „Perrašant taisykles“ teigia, kad nelygybė nėra neišvengiama – tai – ne socialinė problema, o ekonominė. Nelygybė nėra kaina už ekonomikos augimą, kaip teigia liberalai, o yra lėtėjančio ekonomikos augimo priežastis. Nelygybė stabdo ekonomikos augimą ir tuo pačiu neigiamai veikia žmogaus gyvenimo gerovę. **Kuo didesnė nelygybė, tuo mažesnis ekonomikos augimas**, teigia Stiglitzas. **Nelygybė, anot Stiglitzo, - tai sisteminė problema, ekonominės sistemos bruožas.**

Dvi pagrindinės išvados padarytos Stiglitzo ataskaitoje: pirma, nelygybė – tai vykdomos ekonominės politikos rezultatas, kuri palanki turtingiesiems; antra, šios problemos šaknys negali būti suvestos į kokį nors vieną atskirą fragmentišką veiksnį, pvz., pelno mokesčių, sveikatos reformą ar darbo rinkos reformą, jas sudaro visų veiksmų visuma, jų sistema. Ir kova su nelygybe reikalauja sisteminio požiūrio, sisteminio sprendimo daugelyje sričių – finansų reformos, korporacijų vadybos, mokesčių politikos, antimonopolinės politikos, pinigų, švietimo, sveikatos politikos, darbo santykių teisinio reguliavimo srityse.

Didėjanti visuomenės poliarizacija, kai nėra vidurinėsios klasės arba ji labai menka, tai – ypatinga Lietuvos ekonominio nuosmukio priežastis, reikalaujanti valstybės dėmesio, nes šis reiškinys skatina socialinę įtampą visuomenėje, visuomenės kataklizmus – socialines grėsmes, emigraciją ir gali sutrikdyti visos ekonomikos plėtrą.

Pasaulio patirtis rodo, kad pajamų nelygybės skirtumas 10 kartų (decilinis koeficientas $K_d = 10$) sukelia grėsmę šalies makroekonomikos stabilumui. Lietuvoje šiuo metu ši riba yra peržengta. Pernelyg didelė pajamų diferenciacija Lietuvoje (kai decilinis pajamų diferenciacijos koeficientas $K_d = 12-14$) – viena iš pačių opiausių šalies problemų, kurios neišsprendus neįmanoma įgyvendinti jokios ilgalaikės strategijos ir vidutinės trukmės programų. Lietuva turėtų įgyvendinti europinės gerovės ekonomikos modelį, kuris, atsižvelgiant į geriausią pasaulio patirtį, bet tuo pačiu ir į Lietuvos istoriją ir tautos mentalitetą, gamtines, socialines ir ekonomines sąlygas, ypatybes, specifiką, leistų stabilizuoti ekonomiką ne tik einamuoju laikotarpiu, bet ir **leistų vėl išeiti į spartaus ir ilgalaikio ekonomikos augimo trajektoriją.**

7. Analizuojant gyvenimo kokybės pokyčius postmodernizmo kontekste ypatingai svarbu tai, kad gyvenimo kokybė pirmiausiai atspindi **subjektyvų gerovės suvokimą**, apimančią fizinį, psichologinį, socialinį ir dvasinį lygmenis, todėl ją vertinant svarbus ne tik kiekvieno žmogaus

gerovės vertinimas pagal tam tikrus kriterijus, bet ir asmens subjektyvi nuomonė. Geresnė gyvenimo kokybė kartu reiškia ir labiau integruotą visuomenę, kurioje bus sumažinta skurdo rizika bei socialinė atskirtis, daugiau pasitikima valdžios institucijomis ir jų sprendimais. Visuomenės integruotumo aspektas labai svarbus, nes geresnė gyvenimo kokybė yra subjektyvi samprata, ir tokie objektyvūs kriterijai, kaip BVP vienam gyventojui ar nedarbo lygis, negali jos iki galo atskleisti.

Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare, joje, kaip ir kitose bendrijos šalyse, atliekami Europos gyvenimo kokybės tyrimai, kurie rodo, jog Bulgarijos, Latvijos, Lietuvos ir Vengrijos **gyventojų gerovės lygis yra itin žemas** (Anderson ir kt., 2009). Nors minėti tyrimų rezultatai yra akivaizdūs, tačiau jie yra daugiausiai sociologinio pobūdžio. Subjektyvi gerovė nagrinėjama socialinių-demografinių reiškinių kontekste, o gauti rezultatai nesuteikia informacijos apie subjektyvius psichologinės gerovės veiksnius.

Pastaraisiais metais Vakarų valstybėse psichikos funkcionavimo ir psichologinės gerovės tyrimų pagausėjo. **Subjektyvi gerovė** ir su ja susiję veiksniai gana plačiai tyrinėjami užsienio šalyse (daugiausia JAV), juose siekiama nustatyti subjektyvios gerovės ryšį su kitais kintamaisiais (socialiniais-demografiniais, asmens charakteristikomis). Lietuvos tyrėjai taip pat įnešė indėlį į šią sritį: analizuota atskirų profesijų atstovų subjektyvi gerovė (Grigaliūnienė ir kt., 2007), subjektyvi gyvenimo kokybė kaip socialinis indikatorius (Merkys ir kt., 2008), bedarbystės patyrimas fenomenologiniu požiūriu (Norvilė ir Vaštakaitė, 2009), moterų subjektyvi gerovė (Žukauskienė ir Šakalytė, 2003; Žukauskienė, Navaitienė, Kanapinskaitė, 2005), vidutinio amžiaus vyrų subjektyvi gerovė (Žukauskienė ir Šilinskas, 2004), atliktas Lietuvos ir Švedijos vidutinio amžiaus moterų subjektyvią gerovę lemiančių veiksnių palyginimas (Daukantaitė, Žukauskienė, 2006). Tačiau pažymėtina, kad šioje kryptyje atliekami tyrimai nėra gausūs, o atlikti tyrimai nėra kompleksinio pobūdžio.

8. Bendroje mokslinių tyrimų ir inovacijų programoje „Horizontas 2020“ numatyta, kad pažangus mokslas turi tarnauti integracinės, inovacijas diegiančios ir saugios visuomenės kūrimui. **Psichologinės gerovės užtikrinimo veiksnių tyrimai** suteiktų galimybę Lietuvai, kaip besivystančiam regionui, plėtoti Europoje sprendžiamų uždavinių įgyvendinimą, padidintų Lietuvos tarptautinį mokslinį patrauklumą, sudarytų sąlygas Lietuvoje įgyvendinti moksliniu ir viešojo intereso požiūriu tinkamas iniciatyvas.

Lietuvoje psichologinės gerovės veiksniai pradėti nuosekliau tyrinėti tik prieš porą metų (Bagdonas, 2013), tačiau iki šiol nepakankamai ištirti psichologinės gerovės užtikrinimo veiksniai paauglystėje, jaunystėje ir senatvėje, neatsakyta, kokį poveikį Lietuvos gyventojų psichologinei gerovei daro įvairių procesų modernizacija (sveikatos, švietimo, kultūros ir kitose srityse), įvairių

socialinės atskirties mažinimo ir užimtumo didinimo programų diegimas, kuriems skiriamos lėšos iš Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų.

Gyventojų laimės indekso padidėjimas gali būti patikimas socialinių inovacijų efektyvumo ir ekonominio naudingumo indikatorius. Deja, nors Lietuva jau dešimt metų naudoja Europos Sąjungos finansinę paramą, Lietuvos gyventojų psichologinės gerovės (laimės) indeksas lieka vienas žemiausių Europoje. Tai gali reikšti, jog gyventojų psichologinės gerovės požiūriu Lietuvos biudžeto ir Europos Sąjungos fondų lėšos nebuvo naudojamos pakankamai efektyviai. Vadinasi, svarbu tirti, kokios strategijos ir programos iš tiesų daro poveikį Lietuvos gyventojų psichologinei gerovei, ir kokių veiksmų galima atsikvoti. Taip pat svarbu analizuoti problemas, trikdančias tvarią visuomenės raidą ir galinčias mažinti gyventojų psichologinę gerovę, tokias kaip nedarbas, socialinė nelygybė, agresijos apraiškos darbovietėse ir ugdymo įstaigose, pažeidžiamų grupių poreikių neįvertinimas (pvz., smurtą patyrusių asmenų ankstyvosios diagnostikos problemos, nukentėjusių ir liudytojų pažeidžiamumo ankstyvo nustatymo problemos, su gyventojų migracija susijusios suaugusiųjų ir vaikų psichologinės gerovės užtikrinimo problemos) ir pan.

Be to, Valstybinėje švietimo 2013–2022 metų strategijoje nurodoma, jog pasauliniuose reitinguose neturime įsitvirtinusių Lietuvos institucijų, kurios, rengdamos specialistus, visiškai pateisintų visuomenės lūkesčius. Vienas aktualiausių šiuolaikinės visuomenės lūkesčių – „tvari plėtra, kuri tenkina dabartinių kartų poreikius, išsaugodama galimybes būsimoms kartoms tenkinti savuosius“ (Mūsų bendra ateitis; Brundtlando komisija, 1987 m). Kaip nurodo įvairūs moksliniai tyrimai (pvz., Banuri, 2009, Stelzer, Kashian, 2014; Liu et al., 2009) ir Europos Komisijos bei Jungtinių tautų dokumentai, siekiant apsaugoti gyvenamąją ir fizinę aplinką, įskaitant gamtinius išteklius, procesus ir pusiausvyrą, būtina riboti pasaulinį atšilimą (reikšmingai sumažinti kuro anglies emisijas), sustabdyti biologinės įvairovės nykimą, kontroliuoti ir riboti patvarių cheminių teršalų išleidimą, grįžti prie natūralių maistinių medžiagų ciklų. Šiuos procesus kontroliuojančios organizacijos pripažįstamos socialiai atsakingomis (Montiel, 2008; Montiel, 2014), o socialinės atsakomybės investicijų grąža (ROI) kai kuriuose segmentuose siekia iki 400 proc. (Ernst & Young ataskaita, 2013). Deja, kaip iki šiol nėra pakankamai ištirta, kokios yra tvarumo sąsajos su psichologine gerove. Be to, socialinis tvarumo aspektas reiškia, kad tvarios plėtros siekis – pakankamai geras gyvenimas visiems dabartinės ir būsimos kartos žmonėms. Užtikrinti tvarią plėtrą visuomenėje gali tik atjauta (angl. compassion) kitiems pasižymintys asmenys, nes „atjauta – demokratijos, taikos pasaulyje, smurto nebuvimo ir visuomenės klestėjimo pagrindas“ (Davis, 2006; Conti, 2005); jos neįtvirtinus, labai apsunkinama ne tik tvari plėtra, bet ir mokslo misijos įgyvendinimas. Atjautos stoka susijusi su selektyviu negatyviu dėmesiu intelektualiams, ekonominiams, kultūriniais, socialiniams, psichologiniams bei kitiems skirtumams; pasaulyje tai laikoma mokslinė, socialinė bei elgesio problema, kuriai įveikti pradėtos kurti specialios programos

(Brantley, 2007). Atjautos stokojanti aplinka negali atitikti socialinės ir ekonominės sanglaudos bei tvarios plėtros principų, pasiekti strateginiuose Lietuvos ir ES dokumentuose numatytų tikslų. Analizuojant psichologinės gerovės užtikrinimo veiksmus, galėtų būti kuriamas tvarios elgsenos, atjaučiančios komunikacijos ir tvarios gerovės formavimo modelis.

Be to, psichologinės gerovės tyrinėtojas Ed Diener (2011), analizuodamas prioritетines psichologinės gerovės tyrimų sritis, teigia, kad psichologinės gerovės veiksmų analizė ir psichologinės gerovės užtikrinimo priemonių kūrimas yra vieni iš svarbiausių šiuolaikinės psichologijos mokslinių tyrimų uždavinių. Mokslininkai JAV ir Europoje aktyviai sprendžia psichologinės gerovės užtikrinimo klausimus (tarkime, vaikų psichologinės gerovės užtikrinimo tėvų skyrybų bylose, nukentėjusiųjų neįgaliųjų arba mažumų psichologinės gerovės užtikrinimo baudžiamajame procese ir pan.). Diener (2013) teigimu, būtina sutelkti tarptautines įvairių psichologijos sričių mokslininkų pastangas ir atsakyti į klausimą, kokios priežastys lemia ir kokios priemonės gali patikimai užtikrinti psichologinę gerovę: 1) psichologinę gerovę darbe, 2) psichologinę gerovę, susijusią su sveikata, 3) įvairių grupių (amžiaus, lyties, kt.) psichologinę gerovę. Nors psichologinės gerovės užtikrinimo priemonės tyrinėjamos jau dešimtmetį, pavyzdžiui, Davidson (2003) tyrė pozityvaus afekto intervencijos efektyvumą, Burton ir King (2004) tyrė pozityvių patirčių intervencijos poveikį, Sharma (2008) tyrė gyvenimo būdo intervencijų efektyvumą, Papousek (2008) tyrė nuotaikos pakėlimo intervencijas, Gilek (2010) tyrė dėkingumo intervencijas, Chan (2013) tyrė dėmesio nukreipimo nuo neigiamų įvykių į teigiamus įvykius intervencijų poveikį, Luthans (2007) tyrė psichologinio kapitalo intervencijų poveikį darbuotojų psichologinei gerovei, tačiau daugelis klausimų apie priemonių efektyvumą, jų taikymą liko neatsakyta. Be to, paskutiniu metu ieškoma psichologinės gerovės sąsajų ne tik su socialinėmis demografinėmis charakteristikomis, pajamomis, sveikata, darbo veiksniais, bet ir psichologinių charakteristikų visuma, nulemiančia subjektyvų gerovės vertinimą, taip pat situacinėmis (pavyzdžiui, trauminėmis) aplinkybėmis.

9. Švietimo ir gyvenimo kokybės santykis programoje nagrinėjamas įvairiais aspektais. Vienas iš aktualiausių yra susijęs su švietimo įtaka asmens ir visuomenės gerovei. Švietimas šiandien vertinamas kaip itin reikšmingas vystymosi pagrindas ir pažangos katalizatorius. Tvarus investavimas į žmogiškąjį kapitalą laikomas būtina tvarios ekonomikos sąlyga. Nūdienos žinių visuomenės darbo rinkoje sparčiausiai auga paklausa specialistų, turinčių analitinio ir kūrybinio mąstymo gebėjimų, antrepenerystės ir inovacinės veiklos įgūdžių. Švietimui taip pat keliami uždaviniai įveikiant socialinių demografinių procesų sukeltus iššūkius. Pavyzdžiui, visuomenei senėjant, švietimas turi įgalinti vyresnio amžiaus žmones ilgiau išlikti darbo rinkoje. Tiek globaliose (pvz., Europos Komisija, 2010), tiek nacionalinėse plėtros strategijose (pvz., Lietuvos Respublikos Seimas, 2012) pabrėžiama, kad nuo švietimo prieinamumo, piliečių įgyjamų žinių, kompetencijų

kokybės priklauso ne tik ekonomikos augimas, bet taip pat – socialinė įtrauktis bei sanglauda. Individo išsilavinimas ir mokymasis visą gyvenimą yra esminė gyvenimo kokybės prielaida. Tik nuolat įgydamas žinių ir tobulindamas savo kūrybinius gebėjimus žmogus gali būti pajėgus sėkmingai gyventi, keisti aplinką, kurti asmenines ir bendras gėrybes. Švietimas ugdo žmonių kūrybiškumą ir verslumą, skatina technologines kompetencijas ir darbo našumą. Labiau išsilavinę ir mokyti nuolat linkę žmonės pasižymi didesniu savarankiškumu ir socialine atsakomybe, yra geriau informuoti, sugeba sėkmingiau prisitaikyti prie pokyčių, yra atsparesni sudėtingose situacijose, ilgiau gyvena visavertį gyvenimą, jų karjera užtikrina aukštesnio lygio socialinį prestižą, pajamas ir pasitenkinimą gyvenimu. Neatsitiktinai gerovės rodikliai yra aukšti šalyse, kuriose stabilios investicijos į švietimą darniai jungia visuomenės, valstybės, rinkos lygmenis ir sukuria žmonėms šiuolaikišką bei prieinamą mokymosi aplinką.

Moksliniai tyrimai patikimai įrodo teigiamą mokymosi visą gyvenimą poveikį laimei ir gerovei, taip pat leidžia visapusiškiau pažvelgti ir suprasti sudėtingą švietimo ir gyvenimo kokybės sąveikos mechanizmą. R. Sabates ir C. Hammond (2008), apibendrindami tarptautinių tyrimų duomenis, daro tokias išvadas:

Įgytos aukštesnės profesinės kvalifikacijos teigiamai veikia žmogaus laimę, pasitenkinimą gyvenimu, savigarbą, saviveiksmingumą ir mažina depresijos riziką. Teigiamas mokymosi poveikis savigarbai ir saviveiksmingumui yra ypatingai ryškus, kai mokymasis atitinka besimokančiųjų poreikius ir kai besimokantys žmonės yra imlūs mokymosi rezultatams bei pasirengę šiame gyvenimo etape jais pasinaudoti. Teigiamas švietimo poveikis pasireiškia per įvairius tarpinius procesus, kuriuose susipina tokie veiksniai kaip didesnės pajamos, mėgstamas, nesusvetimėjęs darbas, namų ūkio sudėtis, sveika gyvensena, sveikatos paslaugų naudojimas, emocinis atsparumas, socialiniai gebėjimai, geresnė sveikata vyresniame amžiuje. Kai kuriais atvejais švietimas gali turėti ir neigiamą poveikį asmens laimingumui. Pavyzdžiui, aukščiausios kvalifikacijos darbuotojai gali būti mažiau patenkinti darbu ir mažiau atsparūs depresijai už kolegas, kurių kvalifikacija yra vidutinio lygio. Manoma, kad švietimas skatina aukštesnius asmenybės siekius bei lūkesčius, kurie ne visada yra patenkunami darbo aplinkoje, o tai didina streso riziką.

Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2030“ (Lietuvos Respublikos Seimas, 2012) žmogaus vaizduotę, kūrybiškumą ir kritinį mąstymą vertina kaip svarbius šalies išteklius. Gerovę kuriančios šalies idealas siejamas su kūrybingumą ugdančia švietimo erdve, kurioje užaugęs ir gyvenantis žmogus yra pajėgus kurti ir būti „sumanios visuomenės“ dalis. Strategijoje pažymima, kad „vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių visuomenės vystymosi procesus, yra gerai išvystyta ir sėkmingai veikianti mokymosi visą gyvenimą sistema“. „Sumanios ekonomikos“ ir „sumanios visuomenės“ esminiais bruožais laikomi aukšto lygio moksliniai tyrimai ir inovacijos. Tai pažangos sritis, kurios pagrindiniai aktoriai yra aukščiausios kvalifikacijos specialistai. Kiek ir kaip Lietuvai,

lyginant su kitomis ES šalimis, sekasi atitrūkti nuo gana žemų pozicijų gyvenimo kokybės srityje pagal daugelį kriterijų – yra vienodai svarbus klausimas ir mokslininkams, ir politikams, ir visuomenei.

Svarstant šį klausimą ir ieškant sėkmingų sprendimų, būtina remtis statistikos duomenimis. Statistika yra svarbi, tačiau jos žinybinis pobūdis ir rodiklių gausa neretai apsunkina viešosios politikos procesą. Kaip ir visai Europai, Lietuvai aktualu turėti patogesnius politinės analizės įrankius – gyvenimo kokybės integralius rodiklius, tarp jų ir švietimo komponentą, apimančią ne tik objektyvius, bet ir subjektyvius matmenis.

10. Programoje analizuojama **gyvenimo darbe kokybė (GDK)**, kurią galima apibūdinti kaip darbuotojų santykio su jų darbo aplinka kokybę. Šiandien GDK siejama su bendresne gyvenimo kokybės (GK) koncepcija, t.y. GDK matoma kaip integrali GK dalis. Žmogus darbe praleidžia didelę savo gyvenimo dalį, ir uždirbti pinigai nėra didžiausia nauda - **darbas mums padeda tenkinti bendravimo poreikius, formuoja socialinį ir profesinį asmenybės tapatumą, teikia saviraiškos galimybes, pripažinimą ir bendrą pasitenkinimo darbu jausmą, kuris yra svarbus laimingo gyvenimo elementas. Darbas suteikia gyvenimo prasmę, o nedarbas yra laikomas pagrindiniu nelaimingumo ir depresijos šaltiniu** (Frey& Stutzer, 2000). Deja, GDK priklauso ne tik nuo žmogaus norų ir pastangų. Įvairios aplinkybės, pavyzdžiui, išsilavinimo arba kvalifikacijos stoka, finansiniai sunkumai, bloga sveikata ir pan., gali priversti mus dirbti nemėgstamą darbą. Žema organizacijos darbo kultūra, bloga vadyba, slogus mikroklimatas gali kelti nuolatinį stresą ir nusivylimą, kuris žmogų lydės tik darbe. Kita vertus, nesunku pastebėti, kad šiuolaikiniame sparčiai kintančiame pasaulyje organizacijų pažanga tiesiogiai susijusi su žmonių išteklių kokybe. **Sėkmę lemia ne sėkmingos technologijos, bet sėkmingi darbuotojai, galintys panaudoti arba kurti naujas technologijas.**

Pastaraisiais metais gausėja mokslinių įrodymų, kad **organizacijos rezultatai labai priklauso nuo joje dirbančių žmonių laimės** (Happiness Works, 2012). Eksperimentiniais tyrimais nustatyta (Oswald, 2013), kad laimingesni žmonės dažniau būna inovatyvūs, sėkmingiau atskleidžia savo kūrybinį potencialą ir pasižymi aukštesniu darbo našumu. Jie linkę nuolat tobulinti kvalifikaciją, darbe negailėti energijos ir laiko, o už organizacijos ribų elgiasi kaip jos „ambasadoriai“, skleidžiantys pozityvias žinias ir stiprinantys gerą įvaizdį. Laimingesni darbuotojai padeda kurti ir palaikyti optimistinę nuotaiką ir efektyviam darbui palankų mikroklimatą (Fisher, 2010). Lyginant su nelaimingais darbuotojais, jie rečiau daro pravaikštas, turi mažiau žalingų įpročių, yra geresnės sveikatos (IOD, 2006). **Šis darbo našumo ir laimės sinerginis santykis laikomas svarbia darbuotojų motyvavimo sąlyga.**

Pripažįstama, kad investavimas į gyvenimo kokybę darbe gali atnešti didelę naudą tiek darbuotojams, tiek visai organizacijai. Neatsitiktinai vis daugiau organizacijų įgyvendina

darbuotojų motyvacijos priemonės, skatinančias ne tik individualias žmonių pastangas, bet ir komandinio darbo santykius bei įsipareigojimą misijai, kuri dera su visuomenės idealais, savo vaidmens organizacijoje ir atsakomybės suvokimą, poreikį kelti kvalifikaciją ir realizuoti save kaip asmenybę.

Gyvenimo darbe kokybės klausimų svarstymas mokslinėse ir viešose diskusijose brandina suvokimą, kad **tvarią pažangą lemia ekonomikos santykis su piliečių laime, todėl svarbiausias politikos uždavinys yra kurti ne finansinį kapitalą, bet pagrindinį šalies turtą - lygiateisę, sveiką ir gyvybingą visuomenę, kurioje žmonės džiaugiasi savo veikla tiek darbe, tiek ir už jo ribų** (Monkevičius, 2014).

11. Šios programos vienas iš tyrimo objektų – **precedento neturintis kultūros, moralinių ir etinių vertybių nuosmukis, kuris yra viena iš svarbiausių Lietuvos ekonomikos nuosmukio priežasčių**. Totalinė materialaus ir finansinio aspekto propaganda oficialioje XX-XXI a. ekonomikos doktrinoje paskatino ne tik socialinę-ekonominę nelygybę, bet ir ryškias kultūros, moralinių-etinių ir dvasinių vertybių nuosmukio tendencijas. Tapo akivaizdu, kad stambaus privataus kapitalo suabsoliutinimo modeliai ir radikalūs bandymai atsisakyti rinkos reguliavimo prieštarauja socialinio teisingumo, lygybės, demokratijos sąvokoms, griaua tradicinę etiką ir moralę, paverčia žmogų pinigų vergu, niveliuoja asmenybę, asmens laisvę.

Visuomenės sąmonėje vyksta priimtų moralinių normų difuzija, išsisklaidymas – išnyksta riba tarp gėrio ir blogio. Vis labiau plinta individualus pragmatiškumas, cinizmas, orientacija tik į asmeninę naudą. Tarp jaunimo formuojasi žiaurumo, smurto kultas, į agresiją žvelgiama kaip į vertybę, kuri atbukina užuojautos, žmogiškumo jausmus. Psichologai, sociologai ir Bažnyčios atstovai teigia, kad neigiami moraliniai-etiniai principai visuose visuomenės sluoksniuose nuolat stiprėja. Tai įtakoja visos visuomenės elgesį ir elgesį šeimoje. Pagrindinė depresijos, alkoholizmo, narkomanijos, nusikalstamo elgesio ir savižudybių Lietuvoje priežastis – dvasinė tuštuma, gyvenimo prasmės praradimas, neaiškios moralinės-etinės vertybės. Tai – mokestis už vartotojišką ideologiją, materialinės sėkmės kultą, dvasingumo stoką ir idealų praradimą.

Atsakant į klausimą, kodėl viena šalis yra atsilikusi, o kita pažangi, ir ar gali atsilikusi šalis tapti lydere, profesorius A. Auzan'as teigia, kad šiuolaikinėje ekonomikos teorijoje egzistuoja „praminto kelio efektas“ arba „vėžių efektas“ (angl. path dependent): šalis patenka į pramintas vėžes, bando iš jų išsiveržti, tačiau visą laiką nuslysta į jas atgal. Mokslininko požiūriu, tai, kas sulaiko šalį pramintose vėžėse, siejama ne su ekonomikos augimu, ne su ekonominės politikos efektyvumu, o su vertybėmis ir elgesio normomis: ką žmonės laiko blogiu ir gėriu, kas priimtina ir kas nepriimtina. Pvz., ar yra gerai mokėti mokesčius, ar galima paskusti kaimyną, bendradarbi, ar padoru vogti iš valstybės išdo, ar galima reikalauti socialinių lengvatų, kai neturi į jas teisės. Taigi, Auzan'o nuomone, reikalas vis tik kultūroje, tačiau kultūroje kuri gali keistis priklausomai nuo

išsilavinimo, švietimo ir ilgalaikio darbo su žmonėmis. Ją galima pastumti į gerąją pusę ir nuimti blokatorius išsivystymo kelyje, tačiau tai trunka gana ilgai – 10 – 15 metų.

Pasaulyje buvo bandymai paaiškinti, kodėl šalis nusirita į įprastines vėžes. Šiuolaikinėje ekonomikos teorijoje buvo pateikta keletas hipotezių. Pirma, buvo teigiama, kad visa ko pagrindas – ekonomikos augimas: reikia pasiekti spartaus ekonomikos augimo, o toliau viskas savaime pasitaisys. Žinoma, kad kai kurios šalys pasiekia ekonomikos augimą, spartesnį už kitas šalis (pvz., tame tarpe ir Lietuva 2003 m. – BVP augimo tempai buvo 10,3 proc.), tačiau išsiveržti iš buvusių vėžių nepavyko. Tai rodo ir daugelio kitų šalių pavyzdžiai. Taigi, mokslininkų nuomone, ši hipotezė nepasitvirtina.

Antra hipotezė – efektyvus politinis režimas: reikia pakeisti politinę tvarką, demokratizuoti šalį, kai žmonės reikalauja teigiamų pokyčių, ir jie įvyks. Deja, ši hipotezė visiškai nepasitvirtina. Pvz., Singapūre politinis režimas - priešingas demokratiniam, o šaliai pavyko išsiveržti į lyderes. Yra kiekybiniai tyrimai, tame tarpe ir revoliucijų pasekmių, kurie parodo, kad jei revoliucija įvyksta šalyje su blogomis institucijomis, kur žmonės nepratę prie įstatymų, tai šalies ekonominė padėtis negerėja. (Egiptas, Ukraina).

Trečioji hipotezė – labiausiai tikėtina, kuri tikrinama dabartiniu metu – reikalas vis tik kultūroje. Tačiau kultūroje, kuri gali keistis švietimo poveikyje, ilgai dirbant su gyventojais. Kultūra gali paveikti ekonomiką į reikiamą pusę per 10-15 metų ir nuimti stabdžius plėtros kelyje (pavyzdys – kaip tai įvyko pietinėje Vokietijoje). Taigi pagrindinis svirtas – vertybinė interpretacija – darbo, turto, laisvės ir ilgalaikio požiūrio įgyvendinimas. Kertinis persilaužimo momentas – tai suvokimas, kad tai ilgas kelias, tai – ilgalaikis darbas, ir tiems, kurie žada šuolį per trumpą laikotarpį, tikėti neverta. Ekonomikos augimą galima pasiekti, tačiau kyla klausimas, kas seks po to?

Principinis dalykas – visos šalys, kurioms pavyko pereiti iš atsilikusių į lyderiaujančias (tai – Pietų Korėja, Japonija, Honkongas, Singapūras, Taivanas; taip pat iš dalies Lenkija, Airija, ir pietų Vokietijos regionai), pasižymėjo kai kuriais bendrais bruožais. Pirma, visose šalyse svarbiausia buvo realizuoti savo potencialą (remiantis žmogiškaisiais ištekliais ir jų savybėmis), o ne išgyventi, suduriant galą su galu; antra, individualizmas – žmogus turi teisę veikti pats; Trečia, ilgalaikis strateginis požiūris. Tai labai svarbus principas – reikia žvelgti ne metus į priekį ir ne ketverius metus. Lietuva kaip tik ir nepasižymi strateginiu požiūriu, jį riboja valdžios reglamentai.

Pvz., Lietuva, atrodė, 2003-2004 metais ir 2007 metais išsiveržė iš praminto takelio, tačiau po to nusirito vėl atgal. Tai ir yra „vėžių efektas“. Tai reiškia, kad yra kažkoks užblokavimas, kažkokie stabdžiai, kurie trukdo judėti į priekį. Vienas iš tokių akivaizdžių stabdžių – nepasirengimas ilgiems pokyčių periodams, strateginio požiūrio trūkumas, kitas – kultūros ir išsilavinimo nuvertinimas, užleidžiant šią vietą komerciniams ir pinigų gavimo tikslams; ir, trečia,

visiškas šių svertų nesuvokimas. Šalis realiai veržiasi į sėkmę, į geresnę materialinę padėtį, išėjo iš prieš tai buvusios sunkios būklės, tačiau niekaip negali įeiti į naują būklę, užimti pastovią vietą. Kertiniu momentu turėtų tapti šių svertų suvokimas.

Amerikiečių mokslininkai Douglas Nort'as (Nobelio laureatas ekonomikos srityje), istorikas Don'as Youllis ir politologas Barry Wayngast'as savo knygoje „Smurtas ir socialinė tvarka“ teigia, kad perėjimas iš atsilikusio pasaulio į lyderiu vyksta retai ir reikalauja 50 metų (grynujų metų, tai nereiškia nepertraukiamų). Kiti mokslininkai (A. Auzanas) tvirtina, kad, jei atkreipti reikiamą dėmesį į kultūrą, pažangūs postūmiai gal būti jaučiami jau po 10-15 metų.

Taigi pagrindiniai pažangos svertai – kultūros vertybinė interpretacija ir ilgalaikio požiūrio įgyvendinimas. Kertinis persilaužimo momentas – tai suvokimas, kad tai ilgas kelias, tai – ilgalaikis darbas, ir tiems, kurie žada šuolį per trumpą laikotarpį, tikėti neverta. Ekonomikos augimą galima pasiekti, tačiau kyla klausimas, kas seks po to? Vienas iš akivaizdžių ekonominės ir socialinės pažangos stabdžių – kultūros nuvertinimas, kitas – nepasirengimas ilgiems pokyčių periodams, ir trečias – visiškas šių abiejų dalykų nesuvokimas.

Ekonominė Lietuvos gyventojų padėtis šiandieną kelia didžiulį nerimą. Ir priežastis yra ne tik ES ekonominės problemos, grėsminga tarptautinė būklė. Nors tai, be abejonės, daro poveikį šalies ekonomikai ir visuomenei. Problema yra šalies viduje. Pagal Stiglitz'ą **posovietinių šalių ekonomikos sunkumus ir permanentinę krizę lemia du pagrindiniai dalykai – strateginio požiūrio stygius ir neprofesionalūs sprendimai.**

Iš tikrųjų sunkumų priežastys yra tame, kad Lietuvoje nėra tikrojo profesinio elito. To elito, be kurio nėra viena šalis negali plėtoti ir siekti pažangos. Jis masiškai palieka šalį, daugelis išvažiuoja. Šalyje lieka erzacelitas, pseudoelitas. Taigi tenka kalbėti ne apie elitą, o apie dominuojančias grupes. Šalyje visada yra žmonės ir grupės, kurios mano, kad supranta, kuria kryptimi eiti ir sugeba kitus žmones vesti tuo keliu. Ar tai reiškia, kad šis kelias yra teisingas? Ne, nereiškia. Tai reiškia, kad be tokių grupių visuomenė negyvena, ekonomika neegzistuoja. O elito kokybė – tai kitas klausimas. Pagrindinė problema – lietuviškojo elito krizė. Pažvelkime, ar tokie žmonės kaip aukščiausio lygio profesionalai yra vertinami Lietuvoje, ar jie yra realizavę savo potencialą, ar mūsų ekonomistai, sociologai, politikai profesionalai, kurie giliai supranta sudėtingas ekonomikos, socialines ir politines problemas, yra pareikalauti šalies ekonomikoje, politikoje, ar jie daro poveikį? Tą sąlygoja didelis atstumas tarp valdžios struktūrų ir profesionalų, nuostata, kad nieko negalima padaryti. Tikrasis elitas palieka šalį, nes nemato, kur jis galėtų būti reikalingas, nemato perspektyvų savo šalyje, netiki šalies ateitimi.

Kūrybiškas potencialas išugdomas ten, kur yra universalus suvokimas, kur nėra statoma užtvara, kur yra vidinio augimo galimybės. Tikrasis elitas sugeba plėtoti šalį, besiremiant tais ištekliais, kuriuos šalis turi, ir tai elitas supranta. Tai ne tik materialūs ištekliai, ir ne tiek

technologijos ir inovacijos, kiek šalies žmonių gyvenimo ir elgesio savitumai, moralinės etinės normos, vertybių sistema. Reikia surasti tokius išteklius, tokias mentaliteto savybes, kuriomis galima remtis. Pradžioje reikia remtis tuo, kas jau yra, o ne tuo, ko dar nėra. Nors tai dar neatneš puikių rezultatų. Tačiau po 10-15 metų reikia išugdyti tas savybes, kurių dabar dar nėra. Naujos, genetiškai neapspręstos savybės, įgyjamos per socializaciją, ką sąlygoja visų pirma, mokykla, universitetai, kariuomenė. Tai institucijos, kurios ugdo sociokultūrinės gyventojų savybes, elgsenos nuostatas, įpročius.

Atsižvelgiant į aukščiau iškeltas gyvenimo kokybės problemines sritis ir iššūkius formuluojamas mokslinės programos tikslas ir uždaviniai.

II. TIKSLAS, TEMOS, UŽDAVINIAI, ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS, LAUKIAMŲ KOKYBINIŲ REZULTATAI

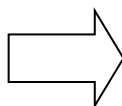
Tikslas – kompleksiškai ištirti ekonomines, socialines, teises, valstybės valdymo, psichologines ir edukologines prielaidas Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybės gerinimui ir užimtumo galimybių didinimui; nustatyti kliūtis bei priežastis veiksmingam gyvenimo kokybės gerinimui ir užimtumo skatinimui; pasiūlyti efektyvius jų šalinimo būdus, grįstus mokslinių tyrimų rezultatais, ir pasiūlyti rekomendacijas gyvenimo gerovės ir užimtumo politiką formuojančioms valstybės institucijoms, politikos priemonių rengėjams ir įgyvendintojams.

Siekiant tikslo pasirinktos šios tematikos ir uždaviniai:

- Tirti gyvenimo kokybės teorinius ir metodologinius aspektus – gyvenimo kokybės koncepcijas, matavimo ir vertinimo indeksų įvairovę;
- Tirti gyvenimo kokybės makroekonominius veiksnius – finansų, fiskalinės politikos ir gyvenimo kokybės rodiklių sąsajas, ES socialinės ir ekonominės sanglaudos procesus;
- Atlikti saugios ir sveikos visuomenės tyrimus – sveikatos, sveikos gyvensenos, demografinius ir šeimos, senėjimo, psichologinės gyventojų gerovės tyrimus, migracijos veiksnių tyrimus;
- Tirti gyventojų materialios gyvenimo gerovės, ekonominius gyvenimo kokybės veiksnius – užimtumo didinimo, šėšėlinės ekonomikos, verslo plėtros, socialiai atsakingos darbo rinkos kūrimo, pajamų ir vartojimo, santaupų kaupimo, būsto ir gyvenamosios aplinkos srityse;
- Tirti neekonominius gyvenimo kokybės veiksnius – darnios švietimo politikos, darbinio gyvenimo, darnios kultūros, moralinių etinių vertybių sistemos įtakos ekonomikai, ekologinės gyvenimo gerovės, ir kt. veiksnius.

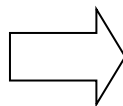
GYVENIMO KOKYBĖS GERINIMAS IR UŽIMTUMO GALIMYBIŲ DIDINIMAS

1. Gyvenimo kokybės teoriniai ir metodologiniai tyrimai

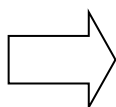
1.1. Gyvenimo kokybės koncepcijos tyrimai
1.2. Gyvenimo kokybės matavimo ir vertinimo metodologija
1.3. Lietuvos ekonominės ir socialinės plėtros modelis globalizacijos ir europeizacijos kontekste

2. Gyvenimo kokybės makroekonominių veiksnių tyrimai

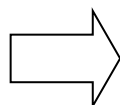
2.1. Gyvenimo kokybės ir makroekonominių veiksnių sąsajų tyrimai
2.2. Finansų sistemos ir gyvenimo kokybės sąsajų tyrimai
2.3. Šešėlinės ekonomikos tyrimai
2.4. ES socialinės ir ekonominės sanglaudos tyrimai gyvenimo kokybės aspektais

3. Saugios ir sveikos visuomenės tyrimai (Sveikatos ir demografinių pokyčių tyrimai)

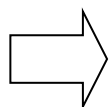
3.1. Sveikatos, sveikos gyvensenos tyrimai
3.2. Šeimos ir senėjimo (angl. *ageing*) tyrimai
3.3. Psichologinės gyventojų gerovės tyrimai
3.4. Migracijos veiksnių tyrimai

4. Gyventojų materialinės gerovės tyrimai

4.1. Užimtumo galimybių didinimo tyrimai
4.2. Verslumo ugdymo tyrimai
4.3. Socialiai atsakingos darbo rinkos kūrimo tyrimai
4.4. Socialinės ekonominės nelygybės tyrimai (pajamų, turto diferenciacijos tyrimai)
4.5. Gyventojų vartojimo lygio ir struktūros tyrimai
4.6. Gyventojų santaupų ir investicijų tyrimai
4.7. Būsto ir gyvenamosios aplinkos tyrimai
4.8. Gyvenimo kokybės pagal lytį tyrimai

5. Gyvenimo kokybės veiksnių inovaciniai tyrimai

5.1. Darnios švietimo politikos ir mokymosi visą gyvenimą tyrimai
5.2. Darbinio gyvenimo tyrimai
5.3. Socialinio, ekonominio ir teisinio saugumo tyrimai
5.4. Psichologinės gerovės, laimės priklausomybės nuo pajamų lygio tyrimai
5.5. Darnios gyvenimo gerovės tyrimai
5.6. Darnios kultūros, moralinių-etinių vertybių tyrimai
5.7. Kultūros ir ekonomikos sąsajų tyrimai
5.8. Visuomenės dalyvavimo valdyje (angl. *participating approach*) gyvenimo kokybės kontekste tyrimai
5.9. Socialinių investicijų ir inovacijų tyrimai

1 TEMA. GYVENIMO KOKYBĖS TEORINIAI IR METODOLOGINIAI TYRIMAI

1.1.Uždavinys
Gyvenimo kokybės koncepcijos tyrimai
Įgyvendinimo priemonės
1.1.1. kriterijų nustatymas 1.1.2. rodiklių sistemos sukūrimas 1.1.3. vertinimo modelio sukūrimas 1.1.4. objektyvių ir subjektyvių gyvenimo kokybės vertinimo indeksų apskaičiavimas.
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none">✓ Gyventojų gyvenimo kokybės koncepcija✓ Nustatyti gyvenimo kokybės tyrimų kriterijai✓ Sukurta gyvenimo kokybės rodiklių sistema✓ Sukurtas gyvenimo kokybės vertinimo modelis✓ Apskaičiuoti objektyvūs ir subjektyvūs gyvenimo kokybės indeksai
1.2. Uždavinys
Gyvenimo kokybės matavimo ir vertinimo metodologija
Įgyvendinimo priemonės
1.2.1. įvairių gyvenimo kokybės sąvokų apibrėžimas 1.2.2. skirtingų gyvenimo gerovės aspektų analizė 1.2.3. tyrėjų požiūrio į gyvenimo kokybės sampratą analizė
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none">✓ Apibrėžtos įvairių gyvenimo kokybės sąvokos✓ Išanalizuoti skirtingi gyvenimo kokybės aspektai✓ Pristatytas tyrėjų požiūris į gyvenimo kokybės sampratą analizė
1.3.Uždavinys
Lietuvos ekonominės ir socialinės plėtros modelis globalizacijos ir europeizacijos kontekste
Įgyvendinimo priemonės
1.3.1. analizuojami ir tarptautiniu mastu lyginami įvairūs sintetiniai gyvenimo kokybės rodikliai 1.3.2. Lietuvos vietos pasaulio kontekste nustatymas 1.3.3. įvairių sričių indeksų ir bendrojo gyvenimo kokybės indekso apskaičiavimas.
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none">✓ Išanalizuoti ir tarptautiniu mastu palyginti sintetiniai gyvenimo kokybės rodikliai✓ Nustatyta ir pagrįsta Lietuvos vieta tarptautiniame kontekste gyvenimo kokybės aspektu✓ Apskaičiuoti įvairių sričių indeksų ir bendrasis gyvenimo kokybės indeksas

Pirmoji tematika skirta gyventojų gyvenimo kokybės teoriniams bei metodologiniams pagrindams formuluoti. Bus pateikta gyventojų gyvenimo kokybės koncepcija – nagrinėjamos įvairios gyvenimo kokybės sąvokos, skirtingi gyvenimo gerovės aspektai, pateikiamas tyrėjų požiūris į gyvenimo kokybės sampratą, analizuojami ir tarptautiniu mastu lyginami įvairūs sintetiniai gyvenimo kokybės rodikliai, siekiant parodyti Lietuvos vietą pasaulio kontekste.

Ši tema taip pat skirta gyvenimo kokybės vertinimo metodologijai – kriterijų nustatymui, rodiklių sistemos sukūrimui, vertinimo modeliui, objektyvių ir subjektyvių gyvenimo kokybės vertinimo indeksų apskaičiavimui. Kuriant tyrimo metodologiją bus pasitelktas sisteminis gyvenimo kokybės suvokimas ir konceptualinės tyrėjų nuostatos. Remiantis gyvenimo kokybės siūloma koncepcija ir bus sukurta rodiklių sistema. Atsižvelgiant į iškeltus tikslus ir uždavinius bus pasiūlytos objektyvaus ir subjektyvaus tyrimo metodikos. Kuriant gyvenimo kokybės vertinimo modelį, šios metodikos bus patikrintos atliekant empirinį tyrimą ir apskaičiuojant įvairių sričių indeksus ir bendrąjį gyvenimo kokybės indeksą.

Šioje programoje ekonominės ir socialinės gerovės modelius numatoma tirti remiantis jau žinoma Vakarų mokslininkų sukurtos valstybės gerovės **metodologija**. Tačiau Lietuvoje ekonominės ir socialinės gerovės srityje netikslinga tiesiogiai vadovautis Vakarų valstybių sukurtomis ir taikomomis teorinėmis bei metodologinėmis paradigmomis, nes jos tik iš dalies gali būti pritaikytos specifinės raidos naujosiose demokratijos valstybėse, išgyvenusiose trumpą nepriklausomybės laikotarpį. Šias paradigmas būtina perimti, patikrinti, o vėliau empirinių tyrimų pagrindu formuluoti teorines nuostatas, kurios atspindėtų specifinę Rytų Europos ir Baltijos šalių patirtį. Atsižvelgiant į tai programoje bus panaudoti jau atliktų kitose šalyse tyrimų metodai, tačiau programoje bus siūlomi ir nauji tyrimo metodai, atnaujinta statistinė ir palyginamoji analizė, gausiau remiamasi palyginamaisiais Rytų Europos šalių duomenimis.

Pabrėžtina ir tai, kad užimtumo ir gyvenimo kokybės gerinimo mokslinių tyrimų srityje tiek Lietuvos, tiek ir Europos bei pasaulio mastu yra nuveikta nemažai (tai patvirtina faktas, kad net trims mokslininkams paskirtos Nobelio premijos už pasiūlymus kaip mažinti nedarbą). Nežiūrint į tai, Lietuva, būdama jauna ES valstybe su savita socialine, ekonomine, teisine ir kultūrine padėtimi, turi ieškoti moksliskai pagrįstų savitų, atitinkančių jos istorines sąlygas, tautos mentalitetą, plėtros etapus, būdų, kaip gerinti gyvenimo kokybę, didinti užimtumą, įveikti nedarbą, mažinti emigraciją, protų nutekėjimą ir siekti šalies klestėjimo.

Analizuojant užimtumo ir gyvenimo kokybės problematiką būtina pasiremti **kiekybiniais ir kokybiniais mokslinio tyrimo metodais**, socialinės ekonominės plėtros modelių analizei pasitelkti originalius, inovacinius metodus: „tyrimo dalyvaujant“, „sugretinimo“, „atviro koordinavimo“, „fokus grupių“ ir kitus šiuolaikinius tyrimo metodus. Tyrimų metodologijoje turi būti svarbūs ne tik **empiriniai, indukciniai, pozityvistiniai metodai, bet ir abstraktūs, dedukciniai fenomenologinio pobūdžio metodai**, kurie generuotų naujas teorijas ir interpretacijas. Interpretacinis ir normatyvinis aspektas yra ypač svarbus aiškinantis vertybinius solidarumo, socialinio teisingumo, socialinės įterpties ir socialinio bei ekonominio administravimo motyvacijos aspektus, kurie tiesiogiai ir netiesiogiai veikia šalies ekonomiką.

2 TEMA: GYVENIMO KOKYBĖS MAKROEKONOMINIŲ VEIKSNIŲ TYRIMAI

2.1. Uždavinys
Gyvenimo kokybės ir makroekonominių veiksnių sąsajų tyrimai
Įgyvendinimo priemonės
2.1.1. gyvenimo kokybės ir makroekonominių veiksnių tyrimai 2.1.2. ES socialinės ir ekonominės sanglaudos tyrimai gyvenimo kokybės kontekste.
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none">✓ Gyvenimo kokybės ir makroekonominių veiksnių identifikavimas✓ ES socialinės ir ekonominės sanglaudos tyrimų gyvenimo kokybės kontekste analizė ir išvalgos
2.2. Uždavinys
Finansų sistemos ir gyvenimo kokybės sąsajų tyrimai
Įgyvendinimo priemonės
2.2.1. fiskalinės (mokesčių) politikos sąsajų tyrimai 2.1.2. finansų sistemos ir gyvenimo kokybės sąsajų tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none">✓ fiskalinės (mokesčių) politikos sąsajų tyrimų rezultatai✓ finansų sistemos ir gyvenimo kokybės sąsajų tyrimų rezultatai
2.3. Uždavinys
Šešėlinės ekonomikos tyrimai
Įgyvendinimo priemonės
2.3.1. šešėlinės ekonomikos rodiklių tyrimas 2.3.2. šešėlinės ekonomikos masto ir tendencijų matavimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none">✓ šešėlinės ekonomikos rodiklių nustatymas✓ šešėlinės ekonomikos masto ir tendencijų matavimai modelis
2.4. Uždavinys
ES socialinės ir ekonominės sanglaudos tyrimai gyvenimo kokybės aspektais
Įgyvendinimo priemonės
2.4.1. ES ir Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybės aplinkybių tyrimai 2.4.2. ES socialinės ir ekonominės sanglaudos poveikio tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none">✓ ES ir Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybės aplinkybių tyrimų rezultatai✓ ES socialinės ir ekonominės sanglaudos poveikio tyrimų rezultatai

Antroji tematika – gyvenimo kokybės makroekonominių veiksnių tyrimai apjungia gyvenimo kokybės ir makroekonominių veiksnių bei fiskalinės (mokesčių) politikos sąsajų tyrimus, finansų sistemos ir gyvenimo kokybės sąsajų tyrimus bei ES socialinės ir ekonominės sanglaudos tyrimus gyvenimo kokybės kontekste. Tyrimai atspindi ES ir Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybės aplinkybes – Lietuvos makroekonomikos rodiklių prioritetą ekonominėje politikoje ir tokio požiūrio neefektyvius rezultatus. Atsižvelgiant į tai, viena vertus, nagrinėjamos viešojo ir privataus sektoriaus sąveikos ir efektyvaus valdymo problemos, antra vertus, verslumo politikos formavimas ir įgyvendinimas Lietuvoje, verslumo ugdymo problemos. Svarbus veiksnys nagrinėjant gyvenimo kokybę yra šalies vykdoma finansų politika, pasirinktas fiskalinės politikos ir mokesčių sistemos

modelis, orientuotas į griežtus Maastrichto kriterijus ar į ekonomikos augimą bei gyvenimo kokybės kilimą - šie aspektai atspindėti programoje.

3 TEMA: SAUGIOS IR SVEIKOS VISUOMENĖS TYRIMAI (SVEIKATOS IR DEMOGRAFINIŲ POKYČIŲ TYRIMAI)

3.1. Uždavinys
Sveikatos, sveikos gyvensenos tyrimai
Igyvendinimo priemonės
3.1.1. Sveikatos ir sveikos gyvensenos rodiklių identifikavimas 3.1.2. Sveikatos ir sveikos gyvensenos konteksto tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nustatyti sveikatos ir sveikos gyvensenos rodikliai ✓ Sveikatos ir sveikos gyvensenos konteksto tyrimai
3.2. Uždavinys
Šeimos ir senėjimo (angl. ageing) tyrimai
Igyvendinimo priemonės
3.1.1. Šeimos ir senėjimo rodiklių sistemos suformavimas 3.1.2. Šeimos ir senėjimo konteksto Lietuvoje ir ES tyrimai 3.1.3. Šeimos ir senėjimo tendencijų tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Suformuluota šeimos ir senėjimo (angl. ageing) rodiklių sistema ✓ Šeimos ir senėjimo konteksto Lietuvoje ir ES rezultatai ✓ Šeimos ir senėjimo tendencijų tyrimų rezultatai
3.3. Uždavinys
Psichologinės gyventojų gerovės tyrimai
Igyvendinimo priemonės
3.3.1. Įvairių visuomenės grupių psichologinės gerovės tyrimai 3.3.2. Psichologinės gerovės darbe tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Įvairių visuomenės grupių psichologinės gerovės tyrimų rezultatai ✓ Psichologinės gerovės darbe tyrimų rezultatai
3.4. Uždavinys
Migracijos veiksnių tyrimai
Igyvendinimo priemonės
3.4.1. Viešojo ir privataus sektoriaus ekonominiai, socialiniai, psichologiniai tyrimai 3.4.2. Verslumo tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Viešojo ir privataus sektoriaus ekonominių, socialinių, psichologinių tyrimų rezultatai ✓ Verslumo tyrimų rezultatai

Trečioji tematika - saugios ir sveikos visuomenės tyrimai (sveikatos ir demografinių pokyčių tyrimai) apjungia šios programos problematiką – tris sudėtines dalis: pirmą – sveikatos, sveikos gyvensenos, antrą – demografinių pokyčių analizę, šeimos ir senėjimo tyrimus, migracijos veiksnių tyrimus. Šią temą papildo svarbūs subjektyvios psichologinės gerovės tyrimai. Viena iš opiausių nūdienos problemų, kurios negalima apeiti tiriant užimtumo ir gyvenimo kokybės problematiką – **sparčiai didėjanti emigracija iš Lietuvos** (didžiausia iš ES valstybių). Paskutinio

2011 m. Lietuvos gyventojų surašymo duomenimis šalyje gyvena 3,05 mln. gyv., t.y. gyventojų skaičius sumažėjo rinkos metais daugiau kaip 500 tūkst., ką patvirtina ir LR Statistikos departamento duomenys: 1990-2008 m. iš šalies išvyko virš 500 tūkst. žmonių. Vien tik 2010 m. emigracijos mastai išaugo 4 kartus – išvyko 80 tūkst. gyventojų (palyginus su ankstesniais kasmetiniais duomenimis – 15-20 tūkst.). Išvyksta daugiausia jauni, gerą išsilavinimą įgiję, verslūs ir iniciatyvūs asmenys, taip pat kvalifikuoti specialistai, aukšto lygio profesionalai. Priimta manyti, kad emigraciją lemia ekonominiai veiksniai – ypač žemas darbo užmokestis, tačiau tenka pastebėti, kad ekonominiai motyvai yra kiek pervertinami. Sumanus jaunimas ir išsilavinę asmenys palieka Lietuvą dažnai todėl, kad jie čia nemato perspektyvų – negali realizuoti savo profesinio ir žmogiškojo potencialo, išreikšti savęs, įtvirtinti savęs kaip asmenybės. Todėl, siekiant paskatinti sugrįžimą, reikia parengti rimtą kompleksinę emigracijos mažinimo strategiją, susijusią, visų pirma, su europinės gerovės modelio įgyvendinimu Lietuvoje, gyvenimo kokybės, kuri apima daugelio sričių dimensijas, kėlimu. Tai – visos ekonominės sistemos, valstybės ekonominės politikos ir valstybės strategijos pasirinkimo problema.

4 TEMA: GYVENTOJŲ MATERIALIOS GEROVĖS TYRIMAI

4.1. Uždavinys
Užimtumo galimybių didinimo tyrimai
Įgyvendinimo priemonės
4.1.1. Jaunimo, vyresnio amžiaus ir žemos kvalifikacijos darbuotojų dalyvavimo darbo rinkoje tyrimai
4.1.2. Legalių migrantų integracijos darbo rinkoje sustiprinimo tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Jaunimo, vyresnio amžiaus ir žemos kvalifikacijos darbuotojų dalyvavimo darbo rinkoje tyrimų rezultatai ✓ Legalių migrantų integracijos darbo rinkoje sustiprinimo tyrimų rezultatai
4.2. Uždavinys
Verslumo ugdymo tyrimai
Įgyvendinimo priemonės
4.2.1. Verslumo rodiklių sistemos nustatymas
4.2.2. Verslumą sąlygojančių veiksnių tyrimas
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Nustatyta verslumo rodiklių sistema ✓ Nustatyti ir išanalizuoti verslumą sąlygojantys veiksniai
4.3. Uždavinys
Socialiai atsakingos darbo rinkos kūrimo tyrimai
Įgyvendinimo priemonės
4.3.1. Socialinių grupių užimtumo tyrimai
4.3.2. Socialinių grupių užimtumo konteksto tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Socialinių grupių užimtumo tyrimų rezultatai ✓ Socialinių grupių užimtumo konteksto tyrimų rezultatai
4.4. Uždavinys
Socialinės ekonominės nelygybės tyrimai (pajamų, turto diferenciacijos tyrimai)

Igyvendinimo priemonės
4.4.1. Pajamų, turto diferenciacijos priežasties-pasekmės tyrimai
4.4.2. Pajamų, turto diferenciaciją sąlygojančios aplinkos tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
✓ Pajamų, turto diferenciacijos priežasties-pasekmės tyrimų rezultatai
✓ Pajamų, turto diferenciaciją sąlygojančios aplinkos tyrimų rezultatai
4.5. Uždavinys
Gyventojų vartojimo lygio ir struktūros tyrimai
Igyvendinimo priemonės
4.5.1. Gyventojų vartojimo lygio ir struktūros aplinkos tyrimai
4.5.2. Gyventojų vartojimo lygio ir struktūros tendencijų tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
✓ Gyventojų vartojimo lygio ir struktūros aplinkos tyrimų rezultatai
✓ Gyventojų vartojimo lygio ir struktūros tendencijų tyrimų rezultatai
4.6. Uždavinys
Gyventojų santaupų ir investicijų tyrimai
Igyvendinimo priemonės
4.6.1. Santaupas ir investicijas sąlygojantys veiksniai
4.6.2. Santaupas ir investicijas sąlygojantis nacionalinis kontekstas
Laukiami kokybiniai rezultatai
✓ Santaupas ir investicijas sąlygojančių veiksnių tyrimų rezultatai
✓ Santaupas ir investicijas sąlygojančio nacionalinio konteksto aprašas
4.7. Uždavinys
Būsto ir gyvenamosios aplinkos tyrimai
Igyvendinimo priemonės
4.7.1. Būsto ir gyvenamosios aplinkos konteksto Lietuvoje tyrimai
4.7.2. Būsto ir gyvenamosios aplinkos tendencijų ir jas sąlygojančių veiksnių tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
✓ Būsto ir gyvenamosios aplinkos konteksto Lietuvoje tyrimų rezultatai
✓ Būsto ir gyvenamosios aplinkos tendencijų ir jas sąlygojančių veiksnių tyrimų rezultatai
4.8. Uždavinys
Gyvenimo kokybės pagal lytį tyrimai
Igyvendinimo priemonės
4.8.1. Gyvenimo kokybės pagal lytį status quo analizė
4.8.2. Gyvenimo kokybės pagal lytį tendencijų ir jas sąlygojančių veiksnių analizė
Laukiami kokybiniai rezultatai
4.8.1. Gyvenimo kokybės pagal lytį status quo analizės rezultatai
4.8.2. Gyvenimo kokybės pagal lytį tendencijų ir jas sąlygojančių veiksnių analizės rezultatai

Ketvirtoji tematika - gyventojų materialios gerovės tyrimai – tai pamatinių gyvenimo kokybės tyrimo temų visuma, apimanti užimtumo galimybių didinimo, šešėlinės ekonomikos, verslo plėtros ir verslumo ugdymo, socialiai atsakingos darbo rinkos kūrimo, socialinės ekonominės nelygybės (pajamų, turto diferenciacijos tyrimai), gyventojų vartojimo lygio ir struktūros, santaupų ir investicijų, būsto ir gyvenamosios aplinkos tyrimų sritis, taip pat gyvenimo kokybės pagal lytį ir pagal socialines ir amžiaus grupes tyrimus.

Užimtumo galimybių didinimo ir nedarbo mažinimo problemos aktualumas pabrėžiamas Europos Sąjungos strategijoje „Europa 2020“, kurioje siekiama padidinti 20-64 metų gyventojų užimtumo lygį iki 75%, atkreipiant ypatingą dėmesį į jaunimo, vyresnio amžiaus ir žemos

kvalifikacijos darbuotojų aktyvesnio dalyvavimo darbo rinkoje užtikrinimą, o taip pat legalių migrantų integracijos darbo rinkoje sustiprinimą. Europos Sąjungos valstybėse siekiama, kad užimtumo ir darbo rinkos tyrimai padėtų derinti rinkos ir visuomenės santykius (mažintų socialinę atskirtį, didintų galimybes įsidarbinti ir būti patenkintiems darbo sritimi, kurtų šeimai palankius darbo santykius), taip pat darbo rinkos ir konkrečių sektorių santykius (prisidėtų prie profesinio rengimo efektyvumo, kvalifikacijų kaitos ir prognozių, socialinio dialogo, personalo ir karjeros valdymo, profesinio orientavimo).

Užimtumo ir darbo rinkos tyrimai Lietuvoje suaktyvėjo nuo 2000 metų: 2001 m. gegužės mėn. buvo parengta ir patvirtinta Lietuvos Respublikos užimtumo didinimo 2001-2004 metų programa, numatanti būtinybę glaudžiau bendradarbiauti su mokslo institucijomis ir socialiniais partneriais; Lietuvoje 2004-2005 metais panaudojus Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšas, darbo rinkos tyrimai išsiplėtė, atlikta visa eilė reikšmingų darbų, tačiau jie išliko epizodiški ir segmentuoti (Gruževskis ir Gražulis, 2008; Gruževskis ir Blažienė, 2008; Daujotis, Kvedaras, Gruževskis ir kt., 2008; Bagdžiūnienė, Gruževskis, Junevičius ir kt., 2008; Gruževskis, Junevičius, Moskvina ir kt., 2008; Beresnevičiūtė, Gruževskis, Leončikas ir kt., 2008);

Tačiau Lietuvoje vyrauja taikomieji užimtumo ir darbo rinkos tyrimai, pernelyg mažai atlikta teorinių ir tarptautinių tyrimų, stokojama turimos informacijos palyginamumo; pastaruoju metu atliekami darbo rinkos tyrimai susiję su taikomojo pobūdžio sprendimais; retai pasitelkiami statistiniai tyrimo metodai, stinga daugiaplaniškumo ir bendradarbiavimo tarp įvairių sričių tyrėjų, nepakankamai remiamasi jų tyrimų metodologija;

Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategijoje „Europa 2020“ iškeltas tikslas – iki 2020 m. pasiekti 20–64 m. amžiaus asmenų 75 proc. užimtumą.² Siekiant šio tikslo ES būtina sukurti papildomai 17,6 mln. darbo vietų. Deja, prasidėjus krizei, 2011 m. užimtumo lygis nusmuko iki 68,9 proc.³, o 2012 m. nedarbas viršijo 10,0 proc.. Nors iki 2011 m. vidurio darbo vietų skaičius padidėjo 1,5 mln., tačiau to nepakanka nuo 2008 m. 6 mln. ES prarastų darbo vietų kompensuoti. Dėl sulėtėjusio po krizės ES ekonomikos augimo, neigiamų perspektyvų ir didėjančių valstybių narių bei regionų skirtumų dar sunkiau siekti tokių tikslų, kaip užimtumo didinimas, socialinės sanglaudos skatinimas ir kova su skurdu.

Vienas iš fundamentinių ES strategijos „Europa 2020“ tikslų – visiškas užimtumas ir socialinė sanglauda. Užimtumo didėjimo perspektyvos, viena vertus, priklauso nuo ES sugebėjimo skatinti ekonomikos augimą ir efektyvumą, vykdant tai skatinančią **makroekonominę politiką** (mažinti infliaciją, palūkanų normą, valstybės biudžeto deficitą) ir, antra vertus, būtina vykdyti ir atitinkamą **mikroekonominę struktūrinę politiką** (skatinti investicijas, inovacijas, pramonę, verslą), kuria būtų sudaromos palankios sąlygos užimtumui skatinti – didinti darbo vietų skaičių ir kurti naujas

² Europa 2020. Pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo strategija. COM, 2010.

³ ES užimtumo ir socialinės padėties ataskaita, 2012. kovo mėn.

darbo vietas, palengvinti perėjimą į kitą darbo vietą, teikti darbo jėgos pasiūlą, atitinkančią didėjančią darbo rinkos paklausą. Užimtumo politika turėtų ne tik padėti ekonomikai atsigaivinti trumpalaikiu laikotarpiu, bet ir užtikrinti būtinas socialines investicijas perspektyvoje – ilgalaikiu laikotarpiu, kurios sudarytų sąlygas didinti biudžeto pajamas (o ne priverstinai ir nuolat mažinti biudžeto išlaidas).

Lietuvos gyventojų užimtumo statistika rodo, kad išskirti tikslai yra ypatingai aktualūs ir mūsų šaliai. Lietuvos statistikos departamento nuolat atliekamo darbo jėgos tyrimo duomenimis, bendras **gyventojų užimtumas 2010 m. pirmajame pusmetyje nukrito iki 57%, o nedarbas pasiekė rekordinį lygį** – 17,8 proc. Nors 2011–2012 m. laikotarpiu jis sumažėjo 2,1 proc. punkto, tačiau vis dar išlieka aukštas ir viršija ES vidurkį (2012 m. Lietuvoje nedarbas siekė 13,3 proc., ES – 10,5 proc.).

Kai kurių socialinių grupių užimtumas yra ypatingai žemas: pvz., vyresnio amžiaus dirbančiųjų (55–64 m.) užimtumas sudarė apie 48%, visų kaimo gyventojų - taip pat apie 48%, o žemą išsilavinimą turinčių gyventojų užimtumo lygis beveik penkis kartus žemesnis nei turinčių aukštąjį išsilavinimą. Žemesnio išsilavinimo gyventojų užimtumas 2009 m. tesudarė apie 18%, tuo tarpu gyventojų, turinčių aukštesnio lygio išsilavinimą, užimtumas siekė 62%, o turinčių aukštąjį išsilavinimą - 86%. Lietuvos darbo rinkoje išryškėja ir kitos neigiamos tendencijos:

- pastaraisiais metais Lietuvoje **didėja darbingo amžiaus žmonių užimtumo mažėjimo tendencija**, neginčytinai įrodoma remiantis oficialiais statistiniais duomenimis. Grėsmingą mastą pasiekė bedarbystės lygis, kuris jaunų žmonių (15–24 m.) grupėje yra žymiai aukštesnis už šalies vidurkį.

- tebėra gana dideli **regioniniai** gyventojų užimtumo, nedarbo, pajamų lygio, darbo rinkos bei socialinių paslaugų prieinamumo **skirtumai**, o teritorinis (šalies viduje) darbo jėgos mobilumas Lietuvoje tradiciškai išlieka nedidelis (2007–2013 m. Žmogiškųjų išteklių, 2007).

- viena pagrindinių nedarbo Lietuvoje problemų yra **ilgalaikis nedarbas** (asmenys nedirbantys vienerius metus ir ilgiau). Šio reiškinio sukelta ekonominė deprivacija ekonominio sunkmečio laikotarpiu yra ypatingai komplikauta ir turi neigiamų pasekmių ne tik darbo neturinčio asmens psichinei sveikatai ir psichologinei gerovei, bet ir su juo susijusių žmonių gyvenimo gerovei (Gallie ir kt., 2001).

- nors nedarbo lygis šalyje yra labai aukštas, o užimtų gyventojų išsilavinimas yra santykinai aukštas, tačiau **kvalifikuotų darbuotojų trūkumas** tampa viena pagrindinių Lietuvos ekonominę plėtrą stabdančių problemų. Darbo jėgos kvalifikacija dažnai neatitinka rinkos poreikių, pastebimas struktūrinio nedarbo reiškinys, žemas profesinis mobilumas.

Programoje didelis dėmesys teikiamas **socialinės ekonominės nelygybės problemų** analizei. Dėmesio centre - socialinio saugumo, socialinės nelygybės, skurdo, socialinės atskirties,

dekomodifikacijos, socialinės raidos, pilietinio dalyvavimo, nevyriausybinių organizacijų vaidmuo marginalinių ir kitų socialinės rizikos grupių atžvilgiu. Kartu su marginalinių grupių tyrimais plėtojami ir „vidurinėsios klasės“, sudarančios visuomenės stabilumo pagrindą, bei lyčių tyrimai ir vyresnio amžiaus gyventojų tyrimai.

Šiame kontekste išryškėja **socialinės apsaugos programos** svarba, skirtos pajamų darbo rinkoje kompensavimui socialinės rizikos asmenims ir marginalinių grupių nariams. Siekiant ne tik ekonominio, bet ir socialinio teisingumo, būtina ištirti Lietuvos socialinės politikos ir socialinio administravimo (socialinės apsaugos) modelius bendrame politiniame-istoriniame kontekste, numatyti jų vystymosi perspektyvas, juos aprašyti ir palyginti.

Globalizacijos ir neoliberalizmo išdavėje 1980-2010 metais **susilpnėjo dėmesys gyventojų socialinei apsaugai**, kuri pradėta traktuoti kaip „našta ekonomikai“, „skatinanti išlaikytinius“, „stigmatizuojanti“ ir pan. Su tuo iš dalies būtų galima sutikti, jeigu būtų kalbama tik apie „pasyvią socialinę politiką“, besiremiančią išmokomis, kuri dominavo 20-ame amžiuje. 21-o amžiaus socialinė politika orientuojasi į „aktyvią socialinę politiką“, kuri į išmokas žiūri tik kaip į pagalbines priemones ir visais būdais siekia „įgalinti“ savo piliečius daugiausia naujojo viešojo valdymo, aktyvaus bendruomeninių ir nevyriausybinių organizacijų veikimo ir socialinių tinklų priemonėmis. „Aktyvi socialinė politika“ formuoja iš esmės kitokį ekonominės ir socialinės politikos diskursą ir tampa lemiančia sociologijos, politologijos, viešojo administravimo, ekonomikos ir kitų socialinių mokslų paradigma.

5 TEMA: GYVENIMO KOKYBĖS VEIKSNIŲ INOVACINIAI TYRIMAI

5.1. Uždavinys
Darnios švietimo politikos ir mokymosi visą gyvenimą tyrimai
Įgyvendinimo priemonės
5.1.1. Darnios švietimo politikos ir mokymosi visą gyvenimą status quo tyrimai 5.1.2. Darnios švietimo politikos ir mokymosi visą gyvenimą tendencijų ir jas sąlygojančių veiksnių tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
✓ Darnios švietimo politikos ir mokymosi visą gyvenimą status quo tyrimų rezultatai ✓ Suformuluotos rekomendacijos dėl darnios švietimo politikos ir mokymosi visą gyvenimą
5.2. Uždavinys
Darbinio gyvenimo tyrimai
Įgyvendinimo priemonės
5.2.1. Įvairių ūkio sektorių darbinio gyvenimo tyrimai 5.2.2. Darbinio gyvenimo pagal socialines grupes ir amžiaus kategorijas tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
✓ Įvairių ūkio sektorių darbinio gyvenimo tyrimų rezultatai ir sprendimų suformulavimas ✓ Darbinio gyvenimo pagal socialines grupes ir amžiaus kategorijas tyrimų rezultatai ir sprendimų suformulavimas
5.3. Uždavinys
Socialinio, ekonominio ir teisinio saugumo tyrimai
Įgyvendinimo priemonės

5.3.1. Socialinio, ekonominio ir teisinio saugumo status quo tyrimai
5.3.2. Socialinio, ekonominio ir teisinio saugumo tendencijų ir alternatyvų tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Socialinio, ekonominio ir teisinio saugumo status quo tyrimų rezultatai ✓ Socialinio, ekonominio ir teisinio saugumo tendencijų ir alternatyvų tyrimų rezultatai
5.4. Uždavinys
Psichologinės gerovės, laimės priklausomybės nuo pajamų lygio tyrimai
Igyvendinimo priemonės
5.4.1. Psichologinės gerovės, laimės priklausomybės nuo pajamų lygio status quo tyrimai
5.4.2. Psichologinės gerovės, laimės priklausomybės tendencijų ir jas sąlygojančių veiksnių tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Psichologinės gerovės, laimės priklausomybės nuo pajamų lygio status quo tyrimų rezultatai ✓ Psichologinės gerovės, laimės priklausomybės tendencijų ir jas sąlygojančių veiksnių tyrimų rezultatai
5.5. Uždavinys
Darnios gyvenimo gerovės tyrimai
Igyvendinimo priemonės
5.5.1. Darnios gyvenimo gerovės status quo ir alternatyvų tyrimai
5.5.2. Darnios gyvenimo gerovės sąlygojančių veiksnių tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Darnios gyvenimo gerovės status quo ir alternatyvų tyrimų rezultatai ✓ Darnios gyvenimo gerovės sąlygojančių veiksnių tyrimų rezultatai
5.6. Uždavinys
Darnios kultūros, moralinių-etinių vertybių tyrimai
Igyvendinimo priemonės
5.6.1. Darnios kultūros, moralinių-etinių vertybių edukaciniai tyrimai
5.6.2. Darnios kultūros, moralinių-etinių vertybių tendencijų ir jas sąlygojančių veiksnių tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Darnios kultūros, moralinių-etinių vertybių edukaciniai tyrimų rezultatai ✓ Darnios kultūros, moralinių-etinių vertybių tendencijų ir jas sąlygojančių veiksnių tyrimų rezultatai
5.7. Uždavinys
Kultūros ir ekonomikos sąsajų tyrimai
Igyvendinimo priemonės
5.7.1. Kultūros ir ekonomikos sąsajų status quo tyrimai
5.7.2. Kultūros ir ekonomikos sąsajų edukaciniai tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kultūros ir ekonomikos sąsajų status quo tyrimų rezultatai ir rekomendacijos ✓ Kultūros ir ekonomikos sąsajų edukaciniai tyrimų rezultatai ir rekomendacijos
5.8. Uždavinys
Visuomenės dalyvavimo valdyme (angl. participating approach) gyvenimo kokybės kontekste tyrimai
Igyvendinimo priemonės
5.8.1. Įvairių visuomenės grupių dalyvavimo valdymo tyrimai
5.8.2. Visuomenės dalyvavimo valdyme status quo tyrimai
5.8.3. Visuomenės dalyvavimo valdyme tendencijų tyrimai
Laukiami kokybiniai rezultatai
Įvairių visuomenės grupių dalyvavimo valdymo tyrimų rezultatai ir rekomendacijos Visuomenės dalyvavimo valdyme status quo tyrimų rezultatai ir rekomendacijos Visuomenės dalyvavimo valdyme tendencijų tyrimų rezultatai ir rekomendacijos
5.9. Uždavinys

Socialinių investicijų ir inovacijų tyrimai
Igyvendinimo priemonės
5.9.1. Socialinių investicijų ir inovacijų sąlygojančių veiksnių tyrimas
5.9.2. Socialinių investicijų ir inovacijų tendencijų tyrimas
Laukiami kokybiniai rezultatai
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Socialinių investicijų ir inovacijų sąlygojančių veiksnių tyrimo rezultatai ir rekomendacijos ✓ Socialinių investicijų ir inovacijų tendencijų tyrimo rezultatai ir rekomendacijos

Penktoji tematika - neekonominių gyvenimo kokybės veiksnių inovaciniai tyrimai apvainikuoja programą. Jos pagrindiniai akcentai – darnios švietimo politikos ir mokymosi visą gyvenimą tyrimai, darbinio gyvenimo ir laimės darbe tyrimai, darnios kultūros, moralinių-etinių vertybių tyrimai, socialinio ekonominio ir teisinio saugumo tyrimai, psichologinės gerovės, laimės priklausomybės nuo pajamų lygio tyrimai, darnios (ekologiškos) gyvenimo gerovės tyrimai, kultūros ir ekonomikos sąsajų tyrimai, visuomenės dalyvavimo valdyme (angl. *participating approach*) tyrimai, socialinių investicijų ir inovacijų tyrimai.

Kaip rodo pasaulio patirtis, siekiant sukurti pagrindą gyventojų gyvenimo kokybei didėti, reikia plėtoti **moksliają visuomenę, skatinti mokslinius tyrimus, naujas technologijas ir inovacijas**. Visuomenėje, kurioje prekybos centrai pakeitė fundamentinį mokslą, komerciniai uždaviniai išstūmė profesinio lygio kėlimą ir profesinį tobulėjimą švietimo sistemoje, šitas tikslas vargu ar yra pasiekiamas. Tam, kad išspręsti šį uždavinį, reikalingos investicijos į mokslinius tyrimus. Reikia rengti mokslinius tyrėjus, profesionalus, aukštos kvalifikacijos specialistus, kurie sugebėtų, visų pirma, profesionaliai dirbti. Turi egzistuoti mokslo teorinės mokyklos, pakraipos, kad jaunas žmogus turėtų pasirinkimą, kur stoti, kur eiti mokytis, „kuria kryptimi gyventi“, t.y. aiškūs profesinės karjeros modeliai. Antra, šiame kontekste Lietuvos ekonominės politikos patarėjais turėtų būti ne tiek stambaus verslo atstovai ir oligarchai (jie dažnai lobijuoja savo interesus), kiek nepriklausomi ekspertai - mokslininkai, kurie turėtų remtis mokslinių tyrimų rezultatais ir nepriklausomai nuo politinės konjunktūros siūlomais profesionaliais ekonominių problemų sprendimais, kurie būtų naudingi visai visuomenei.

Ne mažiau svarbus veiksnys yra **švietimo sistemos** efektyvumo didinimas ir besimokančios visuomenės koncepcijos įgyvendinimas ekonominio augimo kontekste (Švietimo gairės: Švietimo plėtotės strateginės nuostatos, 2002; Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategija, 2004). Būtinybė suaugusiesiems mokytis visą gyvenimą ir poreikis tokį mokymąsi vertinti ir pripažinti prieš beveik keturis dešimtmečius iškilo Šiaurės Amerikos žemyne (JAV, Kanadoje) ir Australijoje, o daugelyje Europos šalių ypač sustiprėjo paskutiniaisiais XX amžiaus dešimtmečiais, t. y. susikūrus postmoderniosioms visuomenėms, kuriose žinios tapo svarbiausiu ateities pranašumų šaltiniu, o žmogaus intelekto išteklių – naujuoju „pilkuoju kapitalu“, prilygstančiu žemei, darbui ir kapitalui, kuris turi būti naudojamas ir atnaujinamas visą gyvenimą (Field, 2002). Didžiausią patirtį šioje srityje Europoje turi Prancūzija, Didžioji Britanija, Airija, o per pastaruosius 15–20 metų

daugelis kitų Europos šalių įvairiais švietimo sistemos lygiais įdiegė įvairioje mokymosi aplinkoje vykusio mokymosi identifikavimo, vertinimo ir pripažinimo sistemas, sukūrė vertinimo metodologijas ir nustatė veiksmingiausias vertinimo metodus. Tuo tarpu Lietuvoje šioje srityje atlikti moksliniai tyrimai pasižymi fragmentiškumu, stokojama sąryšingumo su tyrimais, skirtais socialinių problemų, tokių kaip nedarbas ir gyvenimo kokybės mažėjimas, analizei. Sudėtinė besimokančios visuomenės formavimo koncepcijos dalis yra švietimo sistemai keliamas prisitaikymo ir lankstumo darbo rinkos atžvilgiu reikalavimas. Lietuvoje būtina plėtoti tyrimus, skirtus profesinių (specialiųjų) ir perkeliamųjų **kompetencijų ugdymui** suteikiant asmenims, įsiliejantiems į darbo rinką, ne tik žinias, bet ir darbo pasauliui būtinas kompetencijas, nulemsiančias suaugusiojo sėkmingą įsidarbinimą ir veiklą organizacijoje:

- šios krypties tyrimai vis dar nėra sistemiški, nenukreipti į tyrimų rezultatais pagrįstą realizavimą realiame gyvenime gerinant gyventojų gyvenimo kokybę;
- profesinės terminijos srities tyrimai yra itin aktualūs globalizacijos epochoje, kalbų ir kultūrų interferencijos sąlygomis siekiant išlaikyti tautinį identitetą ir kartu integruotis į globalių socialinių reiškinių kontekstą. Perkeliamųjų kalbinių kompetencijų bei gebėjimų tobulinimas, kultūros reiškinių studijos gerintų ne tik įvairaus pobūdžio ir lygmens specialiąsias kompetencijas, bet ir keltų gyvenimo kokybę, prisidėtų prie užimtumo galimybių didinimo.

Viena iš perkeliamųjų kompetencijų, būtina šiuolaikiniame darbo pasaulyje – savi-projekcijos kompetencija, kurios ugdymui ir naudojimui skirti tyrimai Lietuvos universitetuose dar tik pradeda žengti pirmuosius žingsnius. Atlikus šioje programoje numatytus mokslinius tyrimus ir suteikus savi-projekcijos kompetenciją universitete, absolventai įgis konkurencinį pranašumą įsidarbinant, darbo vietoje gebės savarankiškai projektuoti veiklą, atsižvelgiant į darbo specifiką ir atsakomybės lygį bei pobūdį.

Mokymosi visą gyvenimą vaidmuo didinant užimtumo galimybes ir skatinant jų plėtrą bei poreikis tokį mokymąsi vertinti ir pripažinti prieš beveik keturis dešimtmečius iškilo Šiaurės Amerikos žemyne (JAV, Kanadoje) ir Australijoje. Europoje per pastaruosius 15–20 metų daugelis šalių įvairiais švietimo sistemos lygiais įdiegė neformaliojo ir savaiminio mokymosi identifikavimo, vertinimo ir pripažinimo sistemas, sukūrė vertinimo metodologijas ir nustatė veiksmingiausias vertinimo metodus. Šiose šalyse jau publikuota daug mokslo darbų, pristatančių reikšmingus tyrimus, atliktus tokio mokymosi vertinimo ir pripažinimo tema profesinio rengimo ir aukštojo mokslo srityse.

Viena iš aktualiausių Lietuvos ekonominės ir socialinės plėtros problemų, tačiau nepakankamai ištirtų šalyje – **darbo rinkos paklausos - specialistų poreikio atskiriems Lietuvos ekonomikos sektoriams ir veikloms numatymas**. Viena vertus, informacinės visuomenės ir žinių ekonomikos plėtros kontekste didėja poreikis išsilavinusiems, aukšto lygio profesionalams,

kvalifikuotiems specialistams, tačiau, antra vertus, kaip tik tokie darbuotojai ir stengiasi palikti Lietuvą, nes jie negali realizuoti čia savo potencialo, atrasti saviraiškos galimybių. Ir visa tai vyksta didėjančio nedarbo aplinkybėmis. Taigi kyla viena iš opiausių užimtumo problemų - kiek ir kokių specialistų reikia parengti Lietuvos ūkiui, kurie būtų paklausūs šiandieną ir reikalingi perspektyvoje.

Bendroje mokslinių tyrimų ir inovacijų programoje „Horizontas 2020“ numatyta, kad pažangus mokslas turi tarnauti integracinės, inovacijos diegiančios ir saugios visuomenės kūrimui.

Psichologinės gerovės užtikrinimo veiksnių tyrimai suteiktų galimybę Lietuvai, kaip besivystančiam regionui, plėtoti Europoje sprendžiamų uždavinių įgyvendinimą, padidintų Lietuvos tarptautinį mokslinį patrauklumą, sudarytų sąlygas Lietuvoje įgyvendinti moksliniu ir viešojo intereso požiūriu tinkamas iniciatyvas.

Lietuvoje psichologinės gerovės veiksniai pradėti nuosekliau tyrinėti tik prieš porą metų (Bagdonas, 2013), tačiau iki šiol nepakankamai ištirti psichologinės gerovės užtikrinimo veiksniai paauglystėje, jaunystėje ir senatvėje, neatsakyta, kokį poveikį Lietuvos gyventojų psichologinei gerovei daro įvairių procesų modernizacija (sveikatos, švietimo, kultūros ir kitose srityse), įvairių socialinės atskirties mažinimo ir užimtumo didinimo programų diegimas, kuriems skiriamos lėšos iš Lietuvos ir Europos Sąjungos biudžetų.

Gyventojų laimės indekso padidėjimas gali būti patikimas socialinių inovacijų efektyvumo ir ekonominio naudingumo indikatorius. Deja, nors Lietuva jau dešimt metų naudoja Europos Sąjungos finansinę paramą, Lietuvos gyventojų psichologinės gerovės (laimės) indeksas lieka vienas žemiausių Europoje. Tai gali reikšti, jog gyventojų psichologinės gerovės požiūriu Lietuvos biudžeto ir Europos Sąjungos fondų lėšos nebuvo naudojamos pakankamai efektyviai. Vadinasi, svarbu tirti, kokios strategijos ir programos iš tiesų daro poveikį Lietuvos gyventojų psichologinei gerovei, ir kokių veiksmų galima atsakyti. Taip pat svarbu analizuoti problemas, trikdančias tvarią visuomenės raidą ir galinčias mažinti gyventojų psichologinę gerovę, tokias kaip nedarbas, socialinė nelygybė, agresijos apraiškos darbovietėse ir ugdymo įstaigose, pažeidžiamų grupių poreikių neįvertinimas (pvz., smurtą patyrusių asmenų ankstyvosios diagnostikos problemos, nukentėjusiųjų ir liudytojų pažeidžiamumo ankstyvo nustatymo problemos, su gyventojų migracija susijusios suaugusiųjų ir vaikų psichologinės gerovės užtikrinimo problemos) ir pan.

Viena iš didžiausio dėmesio Lietuvai susilaukiančių gyvenimo kokybės gerinimo ir užimtumo didinimo strateginių gairių – tai **ekologiškos ekonomikos, ekologiško žemės ūkio ir žaliųjų darbo vietų kūrimas Lietuvoje**. Lietuvos regionuose, ypač kaimo vietovėse, sukuriama nepakankamai darbo vietų. Ekonomiškai neišvystytuose regionuose didelė dalis kaimo gyventojų dirba tradiciniuose šalies ūkio sektoriuose: žemės ūkio, miškininkystės ir žuvininkystės. Vangi ir pavienė netradicinių (alternatyvių) ekologiškos ekonominės veiklos sričių plėtra kaimo

gyvenamosiose vietovėse neskatina kurti naujų darbo vietų. Dėl regioninių verslo plėtros ir darbo vietų kūrimo skirtumų darbingo amžiaus gyventojų nedarbo lygis kaimo gyvenamosiose vietovėse yra 1,8 karto aukštesnis nei mieste.

Perėjimas prie ekologiškos ekonomikos leistų atgaivinti Lietuvos žemės ūkį, maisto pramonę, užimti nišą ES pasaulyje brangstančių maisto produktų gamybos srityje. Iš tikrųjų reikėtų atgaivinti Lietuvos kaimą, kur užimtumas – labai žemame lygyje. Perėjimas prie ekologiškos ekonomikos, ekologiškų kaimų, ekologinių bendruomenių kūrimas būtų viena iš pamatinių kryptių, didinant Lietuvos kaimo žmonių – vyresnio amžiaus, moterų, jaunimo, ilgalaikių bedarbių ir žemos kvalifikacijos darbuotojų užimtumą. Juolab, kad Lietuvos istorinė praeitis žemės ūkio srityje, žmonių mentalitetas, meilė gamtai ir žemei – tai geras potencialas efektyviai ekologiškai veiklai.

Ekoeconomikos ir žaliųjų darbo vietų plėtra – tai viena iš prioritetinių kryptių, gerinant gyvenimo kokybę ir didinant užimtumą Lietuvoje. Užsienio šalių patirtis rodo, kad užimtumas ekoveiklose parodė teigiamą dinamiką pasaulio krizės proceso metu.

Atsinaujinančių šaltinių energetikoje po krizės sukurta 1,12 mln. darbo vietų ES, be to, jų potencialas 2020 m. vertinamas dar papildomais 5 mln. darbo vietų atsinaujinančių šaltinių energetikoje.

Ekologiškos statybos šakoje Prancūzija – tai geros patirties pavyzdys, nugalint krizę, kuriant žaliausias darbo vietas. Darbo vietų skaičius pereinant prie aukštesnių energijos taupymo standartų Prancūzijoje išaugo nuo 90 tūkst. 2006 m. iki 180 tūkst. 2012 m. Vokietijoje aukštas užimtumo lygis buvo pasiektas renovuojant būstą. **Būsto renovacijos programa** Vokietijoje kasmet užtikrina 300 tūkst. darbo vietų. Vengrijoje kasmetinė 5,7 proc. butų renovacija pagal prognozes 2015 m. leis sukurti iki 184 tūkst. naujų darbo vietų.

Didelis užimtumo didinimo potencialas ir kitose šakose – **išsaugant biologinę gamtos įvairovę, atliekų perdirbime, žemės ūkyje ir miškininkystėje.** Kadangi ekologiški maisto produktai reikalauja daugiau darbo sąnaudų ir jų kaina Europos rinkoje yra didesnė, šios produkcijos ekonominis efektas ir poveikis užimtumui vertinamas labai teigiamai.

Ekošakų ir žaliųjų darbo vietų plėtra – tai turėtų būti vienas iš prioritetinių struktūrinės politikos uždavinių Lietuvoje. Pereinant prie ekologiškos (žaliosios) ekonomikos ir žaliųjų darbo vietų kūrimo tikslinga būtų atsižvelgti į TDO rekomendacijas⁴ Centrinės ir Rytų Europos šalims, ir ypač Baltijos šalims, kur teigiama, kad būtina sukurti tokią savo ekonomikos diversifikacijos politiką, kur bus pereinama nuo žemės ūkio tradicinės produkcijos prie aukštos kokybės maisto pramonės ir kitų pramonės šakų, kuriančių didesnę pridėtinę vertę, kur bus kuriamos našesnės darbo vietos.

⁴ Užimtumas, augimas ir socialinis teisingumas. 9-asis Europos regionų pasitarimas Osle (Norvegija), 2013 m. balandis. TDB (Tarptautinis darbo biuras). Generalinio direktoriaus pranešimas.

Programos tyrėjų principinė nuostata – gyventojų gyvenimo kokybė yra pats svarbiausias ir pagrindinis valstybės vykdomos politikos efektyvumo rodiklis. Todėl tikslinga atsakyti į klausimus, kaip pasikeitė Lietuvos gyventojų gyvenimo gerovė ir kokybė rinkos gyvavimo laikotarpiu, kokie pasiekimai ir kokios pagrindinės problemos iškyla šioje srityje, kokios galimos jų sprendimo kryptys ir kokios ateities perspektyvos.

III. LAUKIAMI KIEKYBINIAI REZULTATAI

Rodikliai	2016-2017 mokslo metai	2017-2018 mokslo metai	2018-2019 mokslo metai	2019-2020 mokslo metai
MTEP straipsniai žurnaluose, įtrauktuose į <i>Clarivate Analytics</i> ir <i>Scopus</i> duomenų bazėse referuojamų leidinių sąrašą.*	20	25	35	40
MTEP straipsniai periodiniuose recenzuojamuose mokslo žurnaluose, įtrauktuose į kitas tarptautiniu mastu pripažintas duomenų bazes*.	20	25	35	40
Tarptautiniu mastu pripažintų mokslo leidyklų išleistos ne disertacijos pagrindu parengtos MTEP monografijos ir studijos.	3	5	7	9
Kitose mokslo leidyklose išleistos ne disertacijos pagrindu parengtos MTEP monografijos ir studijos.	5	8	10	12
Aukštųjų mokyklų vadovėliai	5	6	7	8
Narystės mokslo žurnalų redakcinėse kolegijose		3	4	5
Organizuoti tarptautiniai MTEP renginiai	8	8	8	8
Organizuoti nacionaliniai MTEP renginiai	8	8	8	8
Vykdomos užsakomosios MTEP paslaugos ūkio subjektams	5	8	10	12
Mokslo-verslo bendradarbiavimo susitarimai		3	4	5
Vykdomai tarptautiniai MTEP projektai	5	6	7	8
Vykdomi nacionaliniai MTEP projektai	7	10	15	20
Pateiktų patentų skaičius			1	2
Licencijų skaičius			1	1
Industrinės doktorantūros doktorantai		1	1	2
Podoktorantūros stažuotojai	1	1	2	3
Dalyvavimo valstybės valdymo		3	4	

institucijų, valstybės ir savivaldybių įstaigų ir organizacijų, verslo subjektų sudarytose darbo grupėse				5
Visuomenei ar ūkio subjektams suteiktos konsultacijos		3	4	5
Narystės tarptautinėse darbo grupėse, asociacijose, ekspertų grupėse		3	4	5
MTEP populiarinimo veiklos	5	5	5	5

* Ne mažiau kaip 50 procentų mokslinės produkcijos parengiama užsienio kalba (pirmenybė teikiama anglų kalbai).

Numatomų rezultatų naudojimo galimybės:

1. Atlikti moksliniai tyrimai, jų metu sukaupia informacija ir mokslinių tyrimų duomenys leis atskleisti gyvenimo kokybės gerinimo ir užimtumo galimybių didinimo prielaidas, efektyvius valdymo modelius ir metodus.
2. Gyvenimo kokybės gerinimo didinant viešojo sektoriaus institucijų efektyvumą tyrimai prisidės prie viešojo ir privataus sektorių veiksmingų valdymo modelių kūrimo ir tobulinimo, gyvenimo kokybės tobulinimo plėtojant ir diegiant e. valdymo modelius ir priemones.
3. Viešojo ir privataus sektorių sąveikos ir valdymo efektyvumo tyrimai sudarys sąlygas modernizuoti Lietuvos institucijų valdymo modelius, valstybės tarnybą, prisidės prie tarpsektorinio bendradarbiavimo efektyvaus valdymo. Bus iširtos tolygaus interesų atstovavimo valstybės valdyme galimybės ir socialinių tinklų analizės priemonėmis sukurti veiksmingo dalyvavimo viešosios politikos kūrime modeliai.
4. Verslumo srityje atlikti tyrimai sudarys prielaidas tobulinti verslumo politiką, prisidės prie verslumo ugdymo ir prie gyventojų užimtumo galimybių plėtros viešajame ir privačiame sektoriuose.
5. Atlikti moksliniai tyrimai leis sistemiškai išanalizuoti nepakankamai nagrinėjamą gyvenimo kokybės problemą: atskleisti gyvenimo kokybės esmę ir turinį, sudėtingą sandarą, raidos tendencijas, iškelti pagrindines problemas, numatyti jų sprendimo būdus, pateikti gyvenimo kokybės plėtros strategines kryptis ateities perspektyvai. Išsamus Lietuvos gyventojų kokybės tyrimas, išanalizuota Lietuvos gyventojų gyvenimo kokybės raida 1990 - 2015m., atlikti Lietuvos ir tarptautiniai palyginimai šioje srityje leis pateikti prognozes iki 2030 m., parengti rekomendacijas, kaip turi būti gaivinama Lietuvos ekonomika, kokie turėtų būti valstybės plėtros prioritetai, kuriais būtų grindžiamas Valstybės pažangos strategijos iki 2030 metų įgyvendinimas.
6. Tyrimų rezultatai bus naudingi užimtumo politikai tobulinti, darbo rinkai modernizuoti ir darbo santykių lankstumo ir užimtumo garantijos pusiausvyros (*angl. flexicurity*) perspektyvai

įgyvendinti, įvairių socialinių grupių ir amžiaus asmenų užimtumui didinti ir integravimui į darbo rinką skatinti ir pasiūlymams dėl Lietuvos teisinio reglamentavimo trūkumų parengti.

7. Išsamus šeimos modelių tarpgeneracinėje perspektyvoje kaitos tyrimas, skirtas šeimos modelių trajektorijų ir socialinių tinklų analizei, atskleis Lietuvos šeimos modelių įvairovę ir kaitą, bus išskirti atskiroms gimimo kohortoms būdingiausi šeimos modeliai, išanalizuotos įvairių šeimos modelių ir susijusių socialinių tinklų tarpusavio įtakos. Tai prisidės prie mokliškai pagrįstų rekomendacijų Valstybinės šeimos politikos priemonių formulavimo

8. Demografinio senėjimo stebėsenos tyrimas atskleis gyventojų senėjimo eigą ir pasekmes bei vyresnio amžiaus žmonių socialinę-ekonominę padėtį ir sudarys prielaidas įvertinti Nacionalinės gyventojų senėjimo pasekmių įveikimo strategijos įgyvendinimo rezultatus. Subjektyvios gerovės tyrimas įvertins individo subjektyvios gerovės ir sėkmingo senėjimo veiksnius.

9. Išsamūs Lietuvos ir ES Gyventojų socialinės apsaugos ir sveikatos priežiūros tyrimai leis išanalizuoti tarpdisciplininio bendradarbiavimo gerinant asmenų, patiriančių socialinę riziką, modelius, įvertinti socialinių paslaugų šeimai modernizavimo galimybes, bus atlikta asmens sveikatos priežiūros sistemos teisinio reglamentavimo analizė ir asmens sveikatinimo srities, tame tarpe ir psichikos sveikatos, problemų tyrimai.

10. Tyrimų rezultatai prisidės prie socialinės politikos ir socialinio administravimo modelių modernizavimo (bus ištirtas ir nustatytas europeizacijos ir globalizacijos poveikis nacionalinėms socialinės gerovės sistemoms; atlikta Lietuvos šeimos politikos analizė ir interpretacija tarptautinėje palyginamojoje perspektyvoje) ir aktyvios socialinės politikos formavimo (atlikta aktyvios socialinės politikos veiksnių taikymo dinamikos analizė ir jos veiksnių ryšio su verslo plėtros ir užimtumo rodikliais analizė).

11. Ekonominės padėties lyginamoji analizė, Lietuvoje atlikti lyčių tyrimai, įskaitant lyčiai jautraus biudžeto Lietuvoje studiją, tarptautinės prekybos studiją lyčių aspektu ir moterų verslo konkurencingumo didinimo tyrimą, atskleis moterų ir vyrų ekonominę padėtį šalyje ir sudarys prielaidas formuluoti perspektyvas pokyčiams šioje srityje.

12. Gyvenimo kokybės gerinimo plėtojant ir diegiant į piliečius orientuotus elektroninius valdymo ir dalyvavimo modelius bei priemones moksliniai tyrimai leis nustatyti, kokiais rodikliais galima tai įvertinti ir kokių konkrečių priemonių valdžios institucijoms reikia imtis padėčiai pagerinti. Tai leis pagerinti piliečių ir valdžios institucijų bendravimo efektyvumą, piliečius plačiau įtraukti į valdžios sprendimų priėmimą, o teikiamas administracinės paslaugas daugiau orientuoti į piliečius.

13. Inovacinės aplinkos kūrimui skirtas tyrimas išanalizuos mokslo ir studijų valdymo priemones, mokslinių tyrimų ir technologijų plėtros įtaką konkurencingumui, įvertins aukštojo mokslo sistemų kaitos tendencijas ir sukurs integralius į inovacijas orientuotus mokslinių tyrimų valdymo modelius

14. Lietuvos švietimo sistemos efektyvumo (kokybės, prieinamumo, sistemos valdymo) tyrimo, socialinio dialogo švietimo sistemoje ir švietimo sistemos kaitos veiksnių tyrimų rezultatai prisidės prie švietimo paslaugų ir jų kokybės sistemos optimizavimo.

15. Profesinės kompetencijos tobulinimo aukštojo mokslo sistemoje tyrimai įvertins perkeliamųjų kompetencijų (ypatingai metakognityvinės savi-projekcijos kompetencijos) ir profesinių kompetencijų (dokumentų administravimo, įvairių sričių profesinės kalbos kompetencijos) ugdymo vaidmenį ir svarbą gyvenimo kokybės gerinimo kontekste. Tuo šių tyrimų rezultatai bus naudingi edukaciniam procesui aukštojo mokslo sistemoje tobulinti.

16. Įgyvendinant šią programą, bus ugdomi kvalifikuoti socialinių tyrimų specialistai. Patrauklesnės taps doktorantūros studijos, daugės galimybių į Lietuvą grįžtantiems užsienyje mokslus baigusiems ir tyrimų patirties įgijusiems mokslininkams.

IV. BENDRADARBIAVIMAS SU KITOMIS INSTITUCIJOMIS

Nr.	Pavadinimas
Universitetai	
1.	Aberdyno universitetas (Airija)
2.	Adomo Mickevičiaus universitetas (Lenkija)
3.	Ajou universitetas (Korėja)
4.	Altenholco aukštoji administravimo mokykla (Vokietija)
5.	Arizonos valstybinis universitetas (JAV)
6.	Aveiro universitetas (Portugalija)
7.	Baku valstybinis universitetas (Armėnija)
8.	Baltarusijos Valstybinis universitetas (Baltarusija)
9.	Baltstogės technikos universitetas (Lenkija)
10.	Bergeno universitetas (Norvegija)
11.	Berlyno aukštoji ekonomikos ir teisės mokykla (Vokietija)
12.	Berno universitetas (Šveicarija)
13.	Bratislavos Ekonomikos ir vadybos viešojo administravimo mokykla (Slovakija)
14.	Briuselio laisvasis universitetas (Belgija)
15.	Brno Masaryko universitetas (Čekija)
16.	Budapešto Korvinus universitetas (Vengrija)
17.	Čekijos Respublikos policijos akademija (Čekija)
18.	Černivtų Nacionalinis Jurijaus Fedkovičiaus universitetas (Ukraina)
19.	Charkovo Jaroslavo Išmintingojo universitetas (Ukraina)
20.	Edukologinių tyrimų asociacija (JAV)
21.	Eurazijos tarptautinis universitetas (Armėnija)
22.	Ewha universitetas (Korėja)
23.	Fatih universitetas (Turkija)
24.	Federalinė viešojo administravimo mokykla (Vokietija)
25.	Fernando Pessoa universitetas (Portugalija)
26.	Gangneung-Wonju nacionalinis universitetas (Korėja)
27.	Ganos universitetas (Gana)
28.	Gardino valstybinis Jankos Kupalos universitetas (Baltarusija)
29.	Graco universitetas (Austrija)
30.	Ilorino universitetas (Nigerija)
31.	Indonezijos Universiteto Teisės fakultetas (Indonezija)
32.	Inholland universitetas (Nyderlandai)
33.	ISM Vadybos ir ekonomikos universitetas
34.	Johano Keplerio Linzo universitetas (Austrija)
35.	Kadizo universitetas (Ispanija)
36.	Kaliningrado valstybinis universitetas (Rusija)
37.	Kanakalės Onsekiz Mart universitetas (Turkija)
38.	Katovicų Karolio Adamieckio ekonomikos universitetas (Lenkija)
39.	Kauno technologijos universitetas
40.	Kazachstano nacionalinis pedagoginis universitetas (Kazachstanas)
41.	Kelno aukštoji mokykla (Vokietija)
42.	Kenijatos universitetas (Kenija)
43.	Kijevo valstybinis Taraso Ševčenkos universitetas
44.	Kingstono universitetas (Jungtinė Karalystė)
45.	Kipro universitetas (Kipras)
46.	Kylio Kristiano-Albrechto universitetas (Vokietija)
47.	Klaipėdos universitetas

48.	Kopenhagos verslo mokykla (Danija)
49.	Kordobos universitetas
50.	Korėjos universitetas (Korėja)
51.	KROK universitetas (Ukraina)
52.	Krokvos Andžejaus Frico Modževskio universitetas (Lenkija)
53.	Kubanės valstybinis universitetas (Rusija)
54.	Laplandijos universitetas (Suomija)
55.	Latvijos policijos akademija (Latvija)
56.	LCC Tarptautinis universitetas
57.	Lietuvos sveikatos mokslų universitetas
58.	Linėjus universitetas (Švedija)
59.	Liono I universitetas (Prancūzija)
60.	Liono II (Prancūzija)
61.	Lochos technikos universitetas (Ekvadoras)
62.	Lodzės prekybos universitetas (Lenkija)
63.	Londono Southampton universitetas (Jungtinė Karalystė)
64.	Lugansko nacionalinis Taraso Ševčenkos universitetas (Ukraina)
65.	Lundo universitetas (Švedija)
66.	Malajijos mokslo universitetas (Malajija)
67.	Malmės universitetas (Švedija)
68.	Maskvos valstybinis M. V. Lomonosovo universitetas (Rusija)
69.	Maskvos universitetas (Rusija)
70.	Meklenburgo-Priešakinės Pomeranijos kriminalinė tarnyba (Vokietija)
71.	Moldovos laisvasis tarptautinis universitetas (Moldova)
72.	Moldovos valstybinis universitetas (Moldova)
73.	Nacionalinis Chengchi universitetas (Taivanas)
74.	Nijmegeno universiteto Migracijos teisės centras (Nyderlandai)
75.	Oldenburgo Karlo von Olszieski universitetas (Vokietija)
76.	Osijek universiteto Teisės fakultetas (Kroatija)
77.	Oslo aukštoji mokykla (Norvegija)
78.	Pendžabo institutų grupė (Indija)
79.	Piatigorsko valstybinis lingvistikos universitetas (Rusija)
80.	Pietų Iliojaus universitetas (JAV)
81.	Rygos Stradina universitetas (Latvija)
82.	Rygos Transporto ir telekomunikacijų institutas (Latvija)
83.	Rytų Karolinos universitetas (JAV).
84.	Saksonijos aukštoji policijos mokykla (Vokietija)
85.	Salvadoro universitetas (Argentina)
86.	Sankt-Peterburgo valstybinis ekonomikos ir finansų universitetas (Rusija)
87.	Santaremo Politechnikos universitetas (Portugalija)
88.	Saragosos universitetas (Ispanija)
89.	Savoijos universitetas (Prancūzija)
90.	Siamo universitetas (Tailandas)
91.	Silezijos Opavos universitetas (Čekija)
92.	Sodertorno universitetas (Švedija)
93.	Sofijos St. Kliment Ohridski universitetas (Bulgarija)
94.	Stambulo Bilgi universitetas (Turkija)
95.	Suleimano Demirelio universitetas (Turkija)
96.	T. C. Maltepe universtetas (Turkija)
97.	Talino universitetas (Estija)
98.	Tarptautinis demokratijos plėtros institutas (Vengrija)

99.	Tbilisio Davido Agmašenebelio universitetas (Gruzija)
100.	Tbilisio Ivano Javakišvilio valstybinis universitetas (Gruzija)
101.	Tbilisio universitetas (Gruzija)
102.	Tbilisio valstybinis ekonominių santykių universitetas (Gruzija)
103.	Teksaso universitetas (JAV)
104.	Trenčino Aleksandro Dubčenko universitetas (Čekija)
105.	Trnavos Šv. Kirilo Metodijaus universitetas (Slovakija)
106.	Ukrainos nacionalinio banko bankininkystės universitetas (Ukraina)
107.	Upsalos universitetas
108.	Vakarų Kazachstano Humanitarinių mokslų akademija (Kazachstanas)
109.	Valensijos Politechnikos universitetas (Ispanija)
110.	Varšuvos ekonomikos aukštoji mokykla (Lenkija)
111.	Varšuvos Ryšardo Lazarskio prekybos ir teisės universitetas (Lenkija)
112.	Versalio Saint-Quentin-en-Yvelines universitetas (Prancūzija)
113.	Verslo administravimo mokykla "Turība" (Latvija)
114.	Verslo vadybos institutas (Pakistanas)
115.	Vilniaus Gedimino technikos universitetas
116.	Vilniaus universitetas
117.	VIT universitetas (Indija)
118.	Vytauto Didžiojo universitetas
119.	Vokietijos aukštoji policijos mokykla (Vokietija)
120.	Vrije Amsterdamo universitetas (Nyderlandai)
121.	Vroclavo universitetas (Lenkija)
122.	WHL Verslo ir ekonomikos aukštoji mokykla (Vokietija)
123.	Zagrebo universitetas (Kroatija)
Tarptautinės organizacijos ir valstybės institucijos	
124.	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas
125.	Europos investicijų bankas
126.	Europos investicijų fondas
127.	Europos Komisija
128.	Europos mokslo fondas
129.	Europos Parlamentas
130.	Europos Sąjungos Teisingumo teismas
131.	Kauno miesto savivaldybė
132.	Klaipėdos miesto savivaldybė
133.	Latvijos mokslų akademija
134.	Lietuvos Apeliacinis Teismas
135.	Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
136.	Lietuvos Darbo birža
137.	Lietuvos mokslo taryba
138.	Lietuvos mokslų akademija
139.	Lietuvos Respublikos Aplinkos ministerija
140.	Lietuvos Respublikos Energetikos ministerija
141.	Lietuvos Respublikos Finansų ministerija
142.	Lietuvos Respublikos Generalinė prokuratūra
143.	Lietuvos Respublikos Kultūros ministerija
144.	Lietuvos Respublikos Prezidentūra
145.	Lietuvos Respublikos Seimas
146.	Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
147.	Lietuvos Respublikos Susisiekimo ministerija
148.	Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerija

149.	Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministerija
150.	Lietuvos Respublikos Teisingumo ministerija
151.	Lietuvos Respublikos Ūkio ministerija
152.	Lietuvos Respublikos Užsienio reikalų ministerija
153.	Lietuvos Respublikos Vidaus Reikalų ministerija
154.	Lietuvos Respublikos Vyriausybė
155.	Lietuvos Respublikos Žemės ūkio ministerija
156.	Lietuvos verslo konfederacija
157.	Lietuvos Vyriausiasis administracinis teismas
158.	Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba
159.	Panevėžio miesto savivaldybė
160.	Seimo kontrolierių įstaiga
161.	Šiaulių miesto savivaldybė
162.	Vaiko teisių kontrolieriaus tarnyba
163.	Vaiko teisių apsaugos tarnybos
164.	Vilniaus miesto savivaldybė
165.	Priešgaisrinės apsaugos ir gelbėjimo departamentas prie VRM
166.	Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba
Asociacijos, verslo įmonės, nevyriausybinės organizacijos ir pan.	
167.	Achema
168.	Advokato Irmanto Norkaus ir partnerių kontora "Raidla Leijins & Norcous"
169.	Advokatų kontora "Eversheds Saladžius"
170.	Advokatų profesinė bendrija „Motieka ir Audzevičius“
171.	Advokatų kontora „Valiūnas Ellex“
172.	Advokatų profesinė bendrija „Markevičius, Gerasičkinas ir partneriai“
173.	Advokatų profesinės bendrija „Jurevičius, Balčiūnas ir Bartkus“
174.	Advokatų kontora „Balčiūnas, Grajauskas, Leadell“
175.	Advokatų profesinė bendrija „Trinitis LT“
176.	Asociacija "Investors' forum"
177.	Atsakingo verslo ir mentorystės institutas
178.	Bitė
179.	Britų pramonės, prekybos ir amatų rūmai Lietuvoje
180.	Britų Taryba
181.	Darbo ir socialinių tyrimų institutas
182.	Delfi
183.	Dujotekana
184.	Europos vartotojų centras
185.	Europos universitetų asociacija
186.	Getės institutas
187.	Įmonių socialinės atsakomybės patarėjų tinklas
188.	Infobalt
189.	Informatikos ir ryšių departamentas prie LR VRM
190.	Karo policija
191.	Kėdainių verslo informacijos centras
192.	Lietuvos atsakingo verslo asociacija (LAVA)
193.	Lietuvių kalbos institutas
194.	Lietuvos advokatūros advokatų taryba
195.	Lietuvos antstolių rūmai
196.	Lietuvos ekonomistų asociacija
197.	Lietuvos istorijos institutas
198.	Lietuvos kalbų pedagogų asociacija

199.	Lietuvos notarų rūmai
200.	Lietuvos pramoninkų konfederacija
201.	Lietuvos rytas
202.	Lietuvos socialinių tyrimų centras
203.	Lietuvos teisininkų draugija
204.	Lietuvos turto vertintojų asociacija
205.	Lietuvos žmogaus teisių centras
206.	LR teisėjų asociacija
207.	Mokslinių tyrimų institutas „Inovatyvios medicinos centras“
208.	Marijampolės socialinės pagalbos centras
209.	Nacionalinė finansinių paslaugų vartotojų asociacija
210.	Nacionalinė teismų administracija
211.	Nordea bankas
212.	NordLB
213.	Omnitel
214.	Pasaulio universitetų asociacija
215.	Pilietinės atsakomybės fondas
216.	Pramonės, prekybos ir amatų rūmai
217.	Prancūzų kultūros centras
218.	PricewaterhouseCoopers
219.	Respublika
220.	SEB bankas
221.	Socialinių tyrimų institutas
222.	Swedbankas
223.	Švietimo mainų paramos fondas
224.	Teisines informacijos centras
225.	TEO
226.	Transparency International Lietuvos skyrius
227.	Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie SADM
228.	Valstybinė vartotojų teisių apsaugos tarnyba
229.	Veidas
230.	Visorių informacinių technologijų parkas
231.	VU ligoninės Santariškių klinikos
232.	Žinių ekonomikos forumas
233.	Žmogaus teisių stebėjimo institutas ir kt.